

Magistra darbs.

Ievads.

1. Akurātera stāstu problēmas.

Izstrāde.

1. Akurātera stāstu problēmas:
  - a) akadēmiskās stāstu problēmas
  - b) Akurātera stāstu problēmas
  - c) mācītības problēmas
  - d) sistēmiskās un mācītības problēmas
  - e) jautājumu problēmas
  - f) mācītības problēmas

2. Akurātera stāstu problēmas.

Kopavilkums.

Stud.phil.balt. Skaidrīte Vilipsone
Matr. 16608

1943.g.

- 1 -

P l ā n s.

I e v a d s -

Vispārīgs J. Akurātera dzejas raksturojums.

I z t i r z ā j u m s -

J. Akurātera stāstu problēmas:

a) sabiedriskās dzīves problēma

b) individuālisma problēma

c) mīlestības problēma

d) aistētisma un mākslas problēma

e) dabas problēma

f) darba problēma

N o b e i g u m s -

Kopsavilkums.

(Daugava), uzskaita šādas romantisma pazīmes: 1) romantisms
apņēma izpildīto kā pretstatu stingri veidotajam, 2) ro-
mantisms ir nosaukts I e v a d s, pretstatā skaidri noteikta-
jam, 3) romantisms ir ilgu un sāpīgu pasauli kā pretstatu
īstai. Akurāters pieder pie mūsu spilgtākajiem romantiķiem.
Vispārējās vilcienos romantisma attīstība raksturojama
šādi: 18.g.s. vidū visās civilizētās pasaules zemēs cil-
vēki pārdzīvoja vilšanos prāta visvarenībā un sāka atzīt
jūtu prioritāti pār prātu. Prāts dominēja tai strāvojumā,
ko sauca par klasicismu (šaurākā nozīmē). Jutekliskais un
sentimentālais virziens bija reakcija pret to. 19.g.s.
sākumā sentimentālisms deva vietu dziļākai romantisma
strāvai. Īstais romantisms nav tikai literāra strāva.
Tas ir jauna dzīves izjūtas forma, jauns dzīves pārdzī-
vojuma veids. Literārais jauninājums ir tikai dziļā lūzuma
sekas, kas noticis dvēselē. Cilvēka dvēsele ir atjaunoju-
sies, sākusi raudzīties uz pasauli ar jaunu skatu. Tā ir
piepildījusies ar nemieru, nezināmas tāles izjūtām.
Īstais romantisms nebija atteikšanās no dzīves. Gluži
otrādi - tas bija kvēlas dzīves dziņas pilns. Romantisms
ir kaislīga cenšanās dzīvot desmitkārtot dzīvi, cenšanās
radīt tādu dzīvi. Tas sacēlas pret materiālismu un pozi-
tivismu, neraugoties uz to, kādas formas tie ir pieņēmuši.
Romantisms ir sacelšanās pret katru kustību, kas zaudējusi
vitalitāti. Romantisms ir kultūra, kas cīnās pret stichiju.
Zenta Mauriņa, rakstīdama par Akurātera Sapņotājiem (žurn.

Daugava), uzskaita šādas romantisma pazīmes: 1) romantisms apzīmē izplūstošo kā pretstatu stingri veidotajam, 2) romantisms ir noslēpumainais kā pretstats skaidri noteiktajam, 3) romantisms ir ilgu un sapņu pasaule kā pretstats ikdienas dzīvei, kā protests tagadnei, 4) romantisms ir subjektīvais kā pretstats objektīvajam, 5) visu romantiķu darbos atrodam aizmūža jautājumus, zināmu metafizisku nokrāsu. No šīm piecām pazīmēm Akurāteram piemīt pirmās četras.

Akurāteram raksturīgs mūžīgs nemiers, liels cīņas spars un ilgas pēc neaizsniegtā. Viņš mīl krasus kontrastus, paātrinātu dzīves tempu, spilgtus momentus. Lēno dzīves ikdienu, kas plūst stingri noteiktās un norobežotās līnijās, viņš sajūt kā smagu nastu. Viņš savos darbos runā par lielo dvēseles vientulību, par kalnos kāpšanu, par svētu mīlu un par cīņu dvēseles absolūtas brīvības dēļ. Viņš meklē kaut ko, kas spilgti atdalītos no parastās dzīves fona. Akurātera varoņiem ir nemitīga tieksme pēc jaunā, nerasniegtā, nesatveramā un neesošā. Viņu ilgām parasti nav noteikta, skaidri apjaušama veida. Akurāters samērā maz savos darbos pievērsies aizmūža jautājumiem. Varbūt tas viņu ir pasargājis no pesimisma un drūmas grūtsirdības, kas rodas, pārāk attālinoties no konkrētās īstenības. Akurāters ir saules, dzīvības, prieka un līksmības slavinātājs. Viņa darbos ir sapņi par nākotni vai par pagātņi. Tagadni, reālo, ikdienišķo dzīvi Akurāters nemīl. Viņa darbos bieži izpaužas

divējādu dzīves uzskatu konflikts. Tur ir romantiski izsmalcinātā, garīgas kultūras cilvēka cīņa pret masas tieksmēm un materiālo apstākļu varu. Akurāters neidealizē reālo, bet grib ideālo realizēt. Viņa stāstu varoņi bieži vien ir tikai sapņotāji individuālisti, reālajā dzīvē pasīvi. Daudzi no tiem vēl nav nākuši galīgā skaidrībā ar sevi un nav noskaidrojuši arī savas attieksmes pret ārpasauli. Akurātera varoņi dzīvo sapņos. Viņi negrib saprast un pārbaudīt, bet tikai sapņot un jūsmot par sauli, dabu, idejām un kultūru.

Jānis Veselis apcerējumā Akurātera sapņotāji saka, ka Akurāters pēc būtības ir noteikts romantiķis, bet pēc stila un formas paņēmieniem - impresionists.

Vajag pētīt un pazīt laikmetu latviešu tautas attīstības gaitā, ar ko saistās Akurātera dzeja, lai tā kļūtu mums tagad pilnīgi saprotama. Savā teorētiskajā rakstā Piezīmes par latviešu mākslu un kultūru Akurāters saka: "Dzejnieks ir ņemams, atzīstams vai atmetams tikai sakarā ar savu laikmetu. Viņš varējies ir dzejot tikai piemērojoties tam dzīves, filozofijas un sajūtas kolorītam, kāds bija viņa laikā" (K.r.XI 104.lapp.).

Akurātera dzejnieka attīstībā novērojami 3 posmi: sabiedriskais, individuālisma un nacionālais posms. Savos pirmajos darbos Akurāters pieslējās sabiedriskajiem centieniem, kas tai laikā valdīja. No sabiedriskās cīņas viņu atrāva 1905.gada notikumi. Sākās individuālisma posms,

kas ilga apm. līdz 1908.gadam. Dzīvojot svešumā, rakstnieka pamodās karsta dzimtenes mīlestība. Tad sākās nacionālisma posms viņa dzejā. Viņam noskaidrojās nacionālās mākslas nozīme un viņš atgriezās pie tām vērtībām, ko sevī glabā tauta savās dziesmās, pasākās un vēsturē. Akurāters ir spilgts latviešu nacionālisma ideologs, patstāvīgās nacionālās kultūras propagandētājs. Viņa darbiem cauri vijas doma par neatkarīgu valsti un īpatnēju tautas mākslu un kultūru.

Sabiedriskās dzīves problēma.

Tautas dzīve ir brīdi, kad jācīnās, lai uzturētu dzīvu tautas apziņu un spēku. Šādos brīžos jārunā arī tautas dzejniekiem. Ir bijuši brīži, kad arī viņi mūsu lielākie dzejnieki pievērsušies politikai. Bet nevienam no viņiem nepalika par politiku un neatneta dzejai ar roku. Viņi atgriezās pie tās, kas briesmas, kas tautai draudēja bija garām. Vēsture rāda, ka liktenīgos brīžos tautas dzīve vienmēr lieli nopelni bijuši šo tautu dzejniekiem. Kadreiz visa Pārīze ar aizrautību klausījās Viktora Igo politiskos uzrunājumos. Viktors Igo ir bijis savā laikā Francijas politiskā autoritāte. Tāpat varētu pieminēt Baironu, Ibsenu, Lamartīnu u.c. Ja dzejnieka pats ir iedziedājis par kādu tēmu, tad viņš ar savas varas spēju iedziedināt arī citus. Ja Akurāters līdz ar citiem latviešu dzejniekiem 1905.gadā iedziedināja latviešu tautu

Katra rakstnieka garīgo saturu rāda viņa risināto problēmu daudzpusība un dziļums. Arī visas nācijas gara dzīvi lielā mērā atspoguļo tās literārā problēmatika. Akurātera stāstu problēmas ir ciešā sakarā ar viņa laikmeta dzīvi. Galvenās problēmas, ko rakstnieks risina savos stāstos, ir šādas: sabiedriskās dzīves problēma, kas radās sakarā ar revolūcijām un pasaules karu, individuālisma, mīlestības, aistētisma, māsklas, dabas un darba problēma.

Sabiedriskās dzīves problēma.

Tautas dzīvē ir brīži, kad jācīnās, lai uzturētu dzīvu tautas apziņu un spēku. Šādos brīžos jārunā arī tautas dzejniekiem. Ir bijuši brīži, kad arī visi mūsu lielākie dzejnieki pievērsušies politikai. Bet neviens no viņiem nepalika par politiķi un neatmeta dzejai ar roku. Viņi atgrīzās pie tās, kad briesmas, kas tautai draudēja, bija garām. Vēsture rāda, ka liktenīgos brīžos tautu dzīvē vienmēr lieli nopelni bijuši šo tautu dzejniekiem. Kādreiz visa Parīze ar aizrautību klausījies Viktora Igo politiskos uzsaukumos. Viktors Igo ir bijis savā laikā Francijas politiskā autoritāte. Tāpat varētu pieminēt Baironu, Ibsenu, Lamartinu u.c. Ja dzejnieks pats ir iededzies par kādu ideju, tad viņš ar saviem vārdiem spēj iededzināt arī citus. Tā Akurāters līdž ar citiem latviešu dzejniekiem 1905.gadā iededzināja latviešu sirdīs

protestu pret krievu un muižnieku varas žņaugiem un ilgas pēc brīvības un labākas, taisnīgākas dzīves. Akurātera agrās jaunības dzeja ir tā laika ideju iedvesmota. 1905.gada revolūcija rakstniekam liekas skaists, bet arī tragisks laiks, Tauta sāka apzināties sevi par vienu kopotu organismu, sāka saprast savas tiesības. 1905.gada revolūcijā piedalījās visa latviešu tauta ārpus partijām un šķirām, tā bija visas tautas cīņa par brīvību. Šai cīņā piedalījās arī Akurāters. Atmiņas par 1905.g. revolūciju viņš uzrakstījis grāmatā Dienu atspīdumi. Tā ir viena no viņa skaistākajām grāmatām. Akurāters 1905.gada notikumiem pievērsies arī savos stāstos. 1905.gada revolūcijas dalībnieki Latvijā bija ideālisti, kas ietvēra savā programmā lielo prasību par Latvijas autonomo valsti.

Tāds ideālists ir zvejnieka dēls Daumants poēmā Uz Sauleskalnu. Šī poēma uzrakstīta priekš 1905.gada. Tajā izpaužas atbrīvošanās problēma. Centrā izvirzīts tautas brīvības ideāls. Akurāters saka, ka nabags ir tas, kas brīvību nav pazinis, un karalis ir, kas nes to savā atmiņā. Viņš norāda uz gara gaismu kā līdzekli brīvības sasniegšanai. Daumants grib novest Sauleskalna karaļmeitu Liesmu savas dzimtenes lejā, lai bēg nakts, kas valda Daugavas krastos. Sauleskalnā Daumantam jākāpj pret klinti, kurās pamati sākas pie viņa būdas. Te ieskanas kalnā kāpēja motīvs, kas sastopams Plūdoņa un Raiņa dzejā. Daumants, tāpat kā citi kalnā kāpēji, nonāk vientulībā un beidzot nāves mājokļos. Sauleskalna pils paliek neaizsniegta.

Atbrīvošanās problēma mūsu literatūrā ienāk jau sākot ar tautisko laikmetu. To risina Auseklis (Gaismas pils) un Pumpurs (Lāčplēsis). Šī problēma vēlāk atrod atrisinājumu pilnīgā politiskā brīvībā un neatkarībā (Raiņa, Akurātera, Skalbes, Brigaderes u.c. darbos).

Akurāteru revolūcionārā doma neinteresēja kā dogma, kā marksisms, bet kā dzīves nepieciešamība. Tāpat tas bija daudziem citiem, kas propagandēja domu par brīvo Latviju. Bet 1905.g. revolūcijai bija arī savas ēnas puses. Sociāldemokrātu partija savā presē un sapulcēs sludināja, ka doma par patstāvīgu Latviju esot blēņu sapnis. Strādniekiem tāda Latvija nemaz neesot vajadzīga, jo strādniekiem neesot nekur dzimtenes. Tos cilvēkus, kas sapņoja par Latvijas autonomiju, sociāldemokrātu partija nosauca par buržuiem un blēņu sapņotājiem. Sociāldemokrātu partijai bija citi ideāli, kas pavisam nepieņemami šķita Akurāteram. Revolūcija sociāldemokrātu partijas izpratnē notēlota stāstā Maldu zvaigzne, kas sarakstīts 1905.gadā. Paša dzejnieka domas pauž Viktorija Sniedze. Tai laikā visur runā par brīvību. Viss gaiss ir tās pilns. "Cilvēkos bija pamodusies dievīga jūta, lielais sapnis, un visi bija ar to kā saslimuši", saka Akurāters (K.r.II 294.). Viktorija jūtas rūgti vīlusies, sapulcē klausīdamās savas biedrenes Martas vārdos. Marta grib atmodināt masu. Viņa iesāk savu runu ar lāstiem pret tiem cilvēkiem, kas ir citādi nekā viņas klausītāji - strādnieki. Viņa lamā tos par asinssuņiem

un varmākām. Viņas runā skandāli par tiem, kas bagāti. Viņa māca pūlim, ka vajag izliet daudz asiņu, nogalinot tos, kas citādi domā. Viņai nav neviena vārda par cilvēka garu. Marta un vara ir viņas elki, kam labprāt grib kalpot arī pūlis. Marta grib tikai lomu maiņu. Tiem, kas ir bagāti, jākļūst nabagiem un otrādi. Viņas runās klausoties, Viktorijai šķiet, ka varmācība un brīvība ir viens. Brīvība tiek samainīta ar maizes kumosu, cilvēks padarīts par dzīvnieku. Pūlis klausās Martas vārdos un tic, ka brīvība ir varas iemantošanā. Marta ir Marksa ideju pārstāve. Viktorijas attieksmē pret viņu izpaužas paša Akurātera attieksme pret Marksa mācību.

Pēc 1905. gada rudens nāca ziema un atnesa sev līdz sastingušu, šausmu pilnu mieru, kad "bailes šaudījās kā izsalkuši vilki pa visiem ceļiem un tādēļ ļaudis kustēties baidījās, izbraukdami tikai visretākos gadījumos. Un ja bija vairāki kopā, baidījās runāt skaļi un jautri" (K.r. VII 288.). Tas bija soda ekspedīcijas laiks. Akurāters vairākas reizes šai laikā ticis apcietināts un pārcietis kopā ar citiem revolūcionāriem visas šausmas, kas toreiz valdīja. Cietumos viņš pārdzīvojis ļoti satricinošus brīžus, jo uz nāvi notiesāto bijis ļoti daudz, un viņi naktīs ar lielu troksni rauti uz pēdējo gaitu. Akurāters savos stāstos rāda, ka vēl lielākas par fiziskajām mokām, ko cilvēki izcietu cietumos, bija morāliskās mokas, kas bija jācieš dažādu pazemojumu dēļ.

Stāstā Soda ekspedīcija notēlota kāda pagasta saimnieku sodīšana par revolūcionāru pabalstīšanu. Saimniekiem pavēlēts sapulcēties pie stacijas, kur atrodas soda ekspedīcijas štābs. Tur viņi padoti piedzērušu matrožu zobgalībām un uzpūtīgā barona un necilvēcīga oficiera rīcībai. Oficiers paziņo, ka vainīgie tiks sodīti ar pērienu. Dziļās pazemojuma jūtas Akurāters izsaka īsos vārdos: "Sodāmie stāvēja kā stāvējuši, tikai tagad viņu acis skatījās uz zemi" (K.r.VII 280.). Kad ierodas komandieris, sodu saņēmuši jau 50 saimnieki. Tā kā viņš iepriekšējo nakti pavadījis dzīrās, stāvēt pie sodīšanas tam pārāk garlaicīgi. Vēl nesodītajiem saimniekiem tādēļ sodu atlaiž. Par tādu "neredzētu labsirdību" barons liek iedzīvotājiem sarīkot pateicības mielastu. Mielastā jāierodas arī visām skaistākajām pagasta jaunavām. Svētdienā, kad ļaudis sabrauc pie biedrības nama, viņi ir uzlikuši priecīgu masku, bet aiz tās redzamas līdz nāvei izbijušās sejas. Liekas, zemnieki vieglāk būtu pacietuši sitienus nekā morālās mokas, kas tiem jāizcieš, piespiesti smaidot pretī saviem lielākajiem ienaidniekiem. Visā šajā juklī Akurāters nostāda vienu apzinīgu cilvēcīgu būtni. Tas ir mičmanis - vienīgais cilvēks visā cilvēkiem līdzīgo dzīvnieku barā. Kad nejēdzīgās orgijas sasniegušas augstāko pakāpi, mičmanis atgādina baronam un oficerim, ka viņi pieder pie soda ekspedīcijas un civilizācija, pret kuru viņi noziegušies, prasa, lai viņi izpildītu pienākumu vispirms pret

sevi. Mičmanis nošaujas, nevarēdams paciest, ka cilvēki, zaudējuši cilvēcīgumu, min kājām citu cilvēcīgās tiesības.

1917.gada revolūcija Akurāterā modinājusi dziļu sašutumu. Savus uzskatus par to viņš izteicis stāstos "Pilsonis Ozolārs un Klusums un gaisma".

Tāpat kā visiem Akurātera stāstu varoņiem, arī Ozolāram ir līdzība ar dzejnieku pašu. Ozolārs ir redzējis jau divas revolūcijas. Abas tās ir apstiprinājušas viņa domas, ka revolūcija ir tikai varas maiņa. Ko padara ļaumu aristokrātija tautai ar savu grezno dzīvi, to tauta revolūcijas laikā dažos mēnešos atmaksā aristokrātijai. Ozolārs pirmās revolūcijas laikā ir ticējis, ka tā atnesīs tautai brīvību, labāku nākotni. Bet tagad revolūcionārā tauta nedzenas ne pēc brīvības, ne pēc miera un atjaunošanās sevī, bet tikai pēc varas. Ozolārs mīl lielas personības, bet 1917.g. revolūcijā valda ļaužu pūlis, kuŗu vada daži vadoņi, kas arī nav personības. Tie nav spējīgi paši nekā radīt, bet spēj tikai runāt zināmā virzienā, izteikt gatavu dogmu. Viņiem ir tikai viena gudrība - cenšanās pēc materiālā labuma un varas. Ozolārs bieži visdziļākajos miera laikos ir sapņojis par tādu revolūciju, kas padarītu brīvu cilvēka personu, lai katrs varētu darīt savām spējām piemērotu darbu. Bet tagad viņš redz tikai nivelēšanu. Visi cilvēki tiek padarīti līdzīgi viens otram. Ozolārs mīl briesmas revolūcijā, bet tagad par revolūcionāru var saukties katrs, kaut arī sirdī tas būtu pavisam glēvs.

Galvenie un raksturīgākie 1917.g. revolūcijas simptomi ir pārtikas trūkums un daudzie aresti. Katrs cilvēks, kas citādi domā kā pulis, var tikt arestēts kārtības labā. Ozolārs raksta grāmatu Kollektīvisms kā cilvēces garīgas pagrimšanas forma. Viņu arestē, tādēļ ka viņš pasaka revolūcijas varas vīriem, ka tagadējā revolūcija ir tikai revolūcijas profanācija.

1917.gada revolūcija ir centrālā problēma arī stāstā Klusums un gaismā. Šeit notēlota revolūcijas norise Krievijā. Lielinieku armija 1917.g. ziemā aizgāja uz Krieviju, atstādama aiz sevis daudz līķu un daudz asiņu Vidzemes laukos. Šai armijai līdz aizgāja arī daudz latviešu. Akurāters saka, ka tie esot bijuši dvēselē slimi cilvēki. Tie ilgi bija gulējuši purvos, bija krāvuši līķus brāļu kapos. Beidzot likās, ka tas viss veltīgi. Šos cilvēkus tādēļ sagraušas dusmas uz visu, kas pasaulē notiek. Bezgala sāpēs viņi tad darījuši to, par ko neatbild ne vēsture, ne tauta, ne viņi paši. Tie kļuvuši līdzīgi automātiem, kas darbojas nezināma spēka ierosināti. Viņiem bijusi apziņa, ka viss pazaudēts, tādēļ tiem gribējies kaut kam atriebties. Viņus sagraubis postīšanas prieks. Daudzi no tiem gribējuši būt "barbari" un pat lepojušies ar to. Mierīgu sirdi tie iznīcinājuši vērtības. Tāds cilvēks ir stāsta varonis Kalnietis. Kalnietī jau pašā sākumā aiz revolūcionāra maskas jūtams apslēpts individuālists. Par to liecina

nicināšana, ko viņš sajūt pret krievu tautu, kas kā aprobežota masa klīst pa ielām. Tie nemaz nezina, kas revolūcija ir un ko tā dod. Viņi gaida, ka nāks kāds bagāts kungs un izdalīs dāvanas. Tā viņi saprot revolūciju. Bet bagātā kunga vietā nāca bads, jo strādāt vairs neviens negribēja, un zeme nedod augļus bez pūlēm. Akurāters saka, ka krievi nekad nav pazinuši brīva darba prieku. Tie vienmēr ir bijuši slinki un nevarīgi rīki savu valdnieku rokās. Revolūcijas laikā tie metas uz vieglumu un izpriecu. Viņi ir vergi, kam visdārgākais dzīvība un kumoss maizes. 1917.g. revolūcija vispirms iesāk ar likumu iznīcināšanu. Visu likumu likums ir cilvēka griba. Tādēļ arī katram ir savs likums, bet visiem kopā nav nekāda. 1917.g. revolūcionāri ir robusti, priecīgi dzīvot un bez aizspriedumiem. Akurāters saka, ka šiem barbariem tikai 20.g.s. ēra devusi zināmu spožumu, it kā tie ietu cīņā cilvēces ideālu vārdā. Morāle ir galīgi zudusi. Cilvēki iegrimuši briesmīgā materiālismā un tukšumā. Akurāters stāsta beigās liek Kalnietim atzīt, ka lielākais noziegums ir uzspiest citiem savu gribu. Arī Kalnietis atzīst, ka cilvēces attīstība nav iespējama kolektīvismā, bet vientulībā.

Marksa mācība Akurāteram kā individuālistam nav pieņemama.

Stāstā Sarkanā rotaļa Akurāters saka, ka revolūcija ir tikai rotaļa un cilvēki leļļu teātra figūras, ko

rausta neredzama roka. Revolūcijas sauciens parasti ir vienlīdzība, bet tā kā pūlis nevar pacelties līdz Cēzara augstumiem, tad Cezāram ir jānolaižas lejā, līdz pūlim, lai tas to varētu saprast. Revolūcijas laikā notiek dekorāciju maiņa. Ir jāglezno jauns dzīves fons. Parasti to krāso ar asinīm. Revolūcija apdraud visu, kas daiļš un svēts. Gadu simteņu kultūra iet bojā. Pūlis visās revolūcijās spēlē lielu lomu. Viņš reizēm ir pārdrošs līdz ārprātam, bet bieži arī glēvs un bailīgs. Tas uzgavilē katram, kas prot glaimot viņa iegribām. Bet ja kāds uzdrošinās runāt par paklausību un likumu, tas ir pazudis. Pūlis viņam to nekad nepiedod. Pūlis mīl asiņainus skatus. Tas var aplaudēt savu vadoņu runām un saukt viņus par dieviem, bet tikpat dedzīgi tas aplaudē arī tad, kad šie paši cildinātie varoņi tiek nonāvēti, kad lomas ir mainījušās. Pūļa pasaules uzskats un vajadzības labi izteiktas romiešu vārdos: maizi un spēles!

Savas domas par revolūciju izcelšanās iemesliem Akurāters izsaka stāstā Ārietis (kr. Ģimetnes). Viņš ir pārliecinājies, ka ārieši cilvēces progresu dibina uz garīgām tieksmēm un ideālismu, kamēr semītiem un mongoļiem ir tikai materiālisms. Materialistiskā pasaules uzskata pamatos guļ semītisms, resp. žīdisms. Šie divi virzieni - ideālisms un materiālisms - sadurdamies rada cīņas un revolūcijas. Materiālisma atziņu viegli uzņem tās ļaužu šķiras, kas nabagas materiālām mantām. Viņu revolūciju

prasība ir: mantu un maizi! Brīvību viņi uzsprauž kā karogu savām materiālisma prasībām, lai viss izskatītos pievilcīgāks. Patiesībā brīvība viņiem gluži vienaldzīga, ja tikai tie materiāli labi apgādāti. Revolūcijas parasti izsauc vielas sadursme ar garu. Akurāters ir pārliecināts, ka semītu smadzenēs nevar rasties nekādas cildenas idejas, tādēļ cilvēces pilnība aizsniedzama tikai pa āriešu rases ceļu.

1914.gadā sākās pasaules karš. Tik lieli savīļņojumu laikmeti kā pasaules karš un neatkarības cīņas nevar neietekmēt rakstniecību. Akurāters apsveica karu kā tautas jauno atmodu. Pēc 1905.gada tautā valdīja kails materiālisms. Tagad tauta atkal pierādīja, ka tai ir citi daudz lielāki un skaistāki ideāli kā sugas lopi un sviesta cenas.

Akurātera uzskatus par karu pauž Alberts Sēlietis stāstā Atziņas. Rakstniekam liekas, ka karš ir jaunas formas kalšana dzīvei. Cilvēce laiku pa laikam saplosa savu veco apgērbu, pārvērtē vērtības, lai rastu jaunas. Karš ir reizē arī radīšanas darbs. Sēlietis izjūt prieku, ejot cīņā. "Būt milzu smēdē, kur tautu un cilvēces liktenis tiek kalts, būt par šī darba meistaru - tas bija lielais reibinošais prieks, kuŗu sajuta katrs cīnītājs te, kur tērauds kauca un svilpoja dažādās meldijās dienu un nakti" (K.r.V 35.). Pirms kara cilvēkiem viss bija apnicis, nekam nebija vairs vērtības, valdīja trulums, kāre pēc

zelta. Karš posta apnikušo mieru un pieticību, lai cilvēki pēc tam atkal mācītos mīlet mieru. Dzīvojot nāves tuvumā, Sēlietis iemācās mīlet dzīvību un dabu. Viņš sapņo par skaistu, mierīgu dzīvi tēva mājās, kur pāri dzeloņa stiepulēm zaļos mūžīgā daba.

Šai stāstā centrālā problēma pati kara būtība un tā izcelšanās iemesli. Latvietis te darbojas līdz notikumos, kas veido Eiropas likteni. Viņš ir viens no daudzajiem, kas iznes notikumu smagumu uz saviem pleciem.

1916.g. rudenī Akurāters pats brīvprātīgi iestājās latviešu strēlnieku pulkos kopā ar Skalbi, Virzu un citiem latviešu māksliniekiem. Kad Akurāters ir kļuvis strēlnieks, viņam liekas, ka viņš uzņemts kādā savādā ordenī, kuŗa statuts - liesma. Latviešu strēlnieku laikmets notēlojas vairākos Akurātera stāstos. Strēlnieki Akurāteram liekas visgaišākie un visvarenākie cilvēki. Tie ir kaŗotāji, ko ne komanda, bet sirds nes pretī ienaidniekam. Ir divas lietas, kas viņiem dod spēku: sapnis par brīvo Latviju un naids pret apspiedējiem. Viņu naidā nav nekā zemiska. Tā ir dīvaina kvēle viņu krūtīs, svēta un atpestījoša. Viņi negrib iekarot, bet tikai aizsargāt sevi un savas tēvu mājas. Viņiem nav vairs tās padevības, kas bija tēviem gadusimteniem. Latviešu strēlnieki labāk izvēlas nāvi nekā padevību. Tauta skatās uz saviem strēlniekiem kā uz svētajiem. Kad no dzelzceļa stacijas nes ievainotos, tas ir kā karaļa vai mākslinieka triumfa gājiens. Ļaudis

spiežas klāt, lai kaut mirkli redzētu tos. Viņu sejās ir dziļa godbijība. Daudzi noņem pat cepures. "Kareivji ir ieguvuši gandrīz legendas svētumu priekš sevis. Viņi vairs nava ikdienišķīgi cilvēki. Viņi ir tragediju un drāmu varoņi, un redzēt viņus ir jau priekš dažāda laba laime!" (K.r. V 142. Tie, kas tiek nesti.).

Brīnišķīgi skaista kļūst Akurātera valoda, kad viņš runā par jauneklīgajiem varoņiem, kas ar gavīlēm sirdī savu dzīvību ziedo dzimtenei. Akurātera strēlnieki mirst ar smaidu uz lūpām. Nāvē tie kļūst apskaidroti.

Veru māte redz sapnī savu dēlu Jāni tērptu skaistās baltās drēbēs, kādas ir tikai karaļdēliem senās pasakās. Viņš smaida pretim mātei, un viņa acis ir laimes pilnas. Sejs viņam tik gaišs, ka māte nevar uz to pat skatīties. Pēc kāda laika vectēvs lasa avīzē, ka kaujā līdz ar citiem kritis arī Jānis. Māti šī ziņa nepārsteidz. Viņai acis pamirdz asaras, bet cauri tām redzams laimīgs smails - "tāds, ar kuru mēdz smaidīt par laimīgajiem" (K.r.V 139.). Jaunais vidzemnieks mirst, sveicot dzīvību vārdiem: "Līgojat laimīgi zem šiem vaiņāgiem, jūs dzīvie" (Dz.v. 104.). Viņa nāvē nav nekā tumša un drausmīga. Salds prieks kopā ar atmiņām apņem viņu mirstot. Viņa dzīvība pārtrūkst viegli, notrīsot kā dziesmas atbalss. (Krustneši pie Gaujas.)

Kā visi Akurātera stāstu varoņi, tā arī viņa strēlnieki ir sapņotāji. Virsnieks S. sapnī iet caur purvu un cīnās ar čūskām un riebiģiem rāpuļiem. Vienīgā lūgšana,

ko viņš briesmu brīdī atceras, ir dziesma par Latviju. Tā padara vieglākus soļus. Viņš nonāk senajā Zemgales pili un nocert galvu čūsku karalim, kas guļ pils troņa istabā. No čūsku karaļa galvas noripo vainags - senais Viestura greznums. S. uzķer to sava zobena galā, kur tas liesmo kā lāpa. Viņš iznes to ārā laukos, ļaudis gaviļē, bet Latvijas vārds plīvo visam pari kā balts karogs. Kad kareivis modina virsnieku, ziņojot par uzbrukuma sākšanos, viņš sapņo savu sapni vaļā acīm. Smaidīdams viņš iet kaujā atgūt seno latviešu slavu, un viņam šķiet, ka senais vainags kā mēness-nīca lāsno zobena galā. (Sapnis).

Sapņotāji ir arī tie latviešu karotāji, kas notēloti Cafē Spleen'ā. Kopā ar citiem latviešu māksliniekiem Akurāters 1917.g. rudenī piedzīvoja sabrukuma karu Vidzemes laukos savā pulkā pie Nītaures. Šī laika atspīdumi Cafē Spleen'ā. Šajā tēlojumā daudz dzīves īstenības. Vidzemes lauku vidū vecā zemnieku mājā ierīkots Sarkanā krusta pārsiešanas punkts. Naktīs un dienās pienāk daudz ievainotu un slimu karavīru. Tie jānogulda rijā vai putekļainā šķūnī. Daudzi mirst. Visapkārt valda posts. Krievi staigā laupīdami. Lauki nomīdīti, zemnieku mājas gandrīz visas nodedzinātas. Dažās mājās sievas un bērni izdzīti dubļainā pagalmā, bet istabās skan krievu gaudulīgās dziesmas. Sākusies barbariska postīšana. Pa ceļiem mētājas skaistu grāmatu lapas. Bibliotēkas tiek iznīcinātas. Krievi izposta latviešu darba roku celtās mājas un aristokrātu zinātnes

un mākslas pieminekļus. Šajā posta, laupīšanas un noziegumu vidū latviešu inteligenti - sanitāri meklē mierinājumu sapņos. Viņu modernā kafejnīca ir maza lauku māju pirtiņa. Tur viņi salasās drūmajos rudens vakaros un nododas vispārdošākajiem sapņiem par Latvijas nākotni. Viņi ir pārliecināti, ka Latvija pēc kara būs brīva. Vecā Latvija sadeg kara ugunīs, bet viņi sapņo par jauno Latviju, kas tiem jāceļ. Tā būs visskaistākā zeme, kā izņemta no senajām dainām. Sapnis par brīvo Latviju šūpojas kā balts karogs pāri kara dūmiem un asinīm. Tas dara stiprus latviešu karotājus. Šis stāsts liecina, ka Akurāters redzējis arī kara otru pusi - postu un šausmas.

Postal izjūta arī stāstā Sapņi un likteņi. Tas ir skumjš stāsts par kāda jauna strēlnieka likteni. Viņš paspēlē naktī ierakumos uz kārtīm līgavas gredzenu un pēc divām dienām saņem pelēki balto, no lielgabala lādiņa gala pagatavoto nāves gredzenu.

Vēl spilgtāku posta izjūtu sniedz Pavasaļa idille.

Pavasaļa jaukajā gaisā zēni nes karā ievainoto krodziņu krukus no fabrikas uz noliktavu. "Kāda savāda idille.

Un gribas kaut par ko nedomāt", saka Akurāters, nobeidzot īso tēlojumu.

Karš sakropļo cilvēkus ne tikvien fiziski, bet arī garīgi. Līdz ar tīri taustāmām vērtībām tas sagrauj arī cilvēku morāli. Kareivju baraka rakstniekam liekas kā šausmīga murgu bedre, kā pekles, kādu pat Dante nav redzē-

jis. Cilvēki tur saspiesti kopā vislielākajā netīrībā. Tā pilna ar nepanesamu dvingu. Cilvēki kara laikā pozīcijās dzīvo tikai vienai dienai - momentam. Neviens nevar būt drošs, ka nākamajā acumirkļī tas nabūs jau miris. Šķiet gluži dabīgi, ka tādos apstākļos cilvēki meklē aizmiršanos. To viņiem sniedz denatūrētais spirts un "kandža". Apreibuši viņi runā skaļi un nekautrīgi. Viņu valodā izpaužas viņu dzīves saturs, tas ir: kaujas un sievietes. Zaldātiem un matrožiem sievietes ir neizsīkstošs sarunu priekšmets. Barakā kāds jauns kara vīrs stāsta biedriem savus mīlestības stāstus, pret kuņiem, kā Akurāters saka, nobāl pat Bokačio noveles. Zīmīgi, ka runātāji ir sibīrieši, ne latvieši.

Akurātera notēlotie latviešu strēlnieki ir ideālisti, sapņotāji un varoņi. Viņiem visiem ir viena kopēja ideja. Viņi cīnās par tautas vienību, par apstākļiem, kuŗos nacionālie spēki spētu attīstīties savai īpatņējai vēsturiskai misijai. Tie nes sevī visas tautas sāpes, cerības un vienoto spēku.

Stāstos, kuŗos Akurāters pievērsies pasaules kara notikumiem, viņš pa lielākai daļai risina brīvības problēmu. Centrā te izvirzīta latviešu kaŗavīra varonība. Neatkarības cīņu pārdzīvojumus notēlo arī Anna Brigadere romānā Kvēlošā lokā un Aleksandrs Grīns romānā Dvēseļu putenis. Šie rakstnieki parāda jaunā apgaismojumā latvieša varonību.

Mēs pazinām pazemīgās sirds varoni, pacietīgo darba darītāju, idealistu un spītētāju liktenim, bet līdz ar neatkarības cīņu laika notelojumiem mūsu literatūrā ienāk latviešu kaņavīra tips, kas ir stipras gribas vadīts vīrišķīgs cīnītājs.

Individuālisma problēma.

Akurātera dzejas raksturīgākā pazīme ir mūžīgs nemiers. Viņa dzejnieka darbības sākumā šis nemiers, šīs meklētāja alkas bija slāpes pēc politiskās brīvības. Bet vēlāk viņš piedzīvoja lielu vilšanos. Pēc pirmā laika karstās sajūsmas sāka nomākt rezignācija un atslābums. Sīkulīgā tā laika dogma, kas pastāvēja tikai no vienas tezes un bija stipri utopiska, nedeva dzejniekam nekādus tālākus ierosinājumus, tādēļ viņš dzīz no tās novērsās. Grāmatā Dienu atspīdumi Akurāters saka: "No sociālistiskām dogmām mani galīgi atrāva 1905.gada notikumi Rīgā, kad strādnieki tukšām rokām tika izdzīti uz ielas pretī kara spēkam un krita no zaldātu lodēm, kad mans draugs Antons Austrīņš gulēja jau bez samaņas "Sarkanā krusta slimnīcā", kad redzēju nošautos glābšanas iestādē... Es kļuvu autonomists un individuālists vairāk kā nekad. Manī pamodās

īgnums pret to mācību, ka tikai pulī var būt spēks. Es pārcietu anarķisma kā augstākā individualisma vislielākos ekstrēmus un jutos brīvs tikai personīgā neatkarībā - idejās un domās". (Atz.II 188). Tas ir sākums Akurātera individualismam. No šī laika sākot, viņa darbos vienmēr primārā ir individualisma doma. Viņā radās naids pret cilvēka tipu kā nepilnīgu un niecīgu. Savos darbos viņš gribēja radīt jauna tipa cilvēku, kas cienīgāks nest cilvēka vārdu. Viņa sauciens ir: nost no pūļa, stiprs ir tikai tas, kas ir viens! Tā ir doma, ko lugas beigās izsaka Ibsena "tautas naidnieks". Akurātera ceļš aizveda no sabiedriskās cīņas uz vientulību. Viņa draugi un ceļa rādītāji šajā vientulības gaitā bija Ibsens, Nīcše un Štirners. Vismīļākais no tiem Akurāteram ir bijis lielākais individualisma sludinātājs Štirners. Ar Štirneru un Nīcši Akurāters iepazinās jau Maskavā Rumjanceva bibliotēkā (1903.g.). Tie viņu saistīja ar savu spēcīgo individualismu un gribu. Ar franču literatūru Akurāters iepazinās vēlāk un atrada arī tur sev radniecīgus garus, kā Alfredu de Vinjē, Lamartinu, Šatobrienu un citus. Pāvils Rozītis nosauc Akurāteru par spilgtāko un spējīgāko nīcšeānieti mūsu literatūrā. Būdam romantīks, Akurāters meklē absolūto, vienvērtīgo, pašpilnīgo. Tas atrodams tikai romantiskā sapnī, tādēļ arī romantiķi bēg no dzīves. Akurātera varoņi ir ar visu neapmierināti un vēlas pat aiziet no šīs zemes. Viņi nevar saprast dzīves mieru un tādēļ pieteic

visam cīņu uz dzīvību un nāvi. Glēvaki indivīdi drīz pado-
das dzīves varai, kaut arī sirds dziļumos to ienīst. Aku-
rātera individualisti nostājas cīņā pret apkārtējo sabie-
drību, pret cilvēku garīgo trulumu. Tie ir ibseniska
lepnuma pilni. Viņiem ir Branda liktenis - pūlis viņus tur
par ārprātīgiem. Ilgas tikt projām no šaurās, mierīgās
dzīves raksturo gadu simteņa sākuma paaudzi. Tās izsaka
arī Skalbe pasakā Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties.
Akurāters šai laikā raksta romānu Uguns pielūdzejš. Tas
palicis nepabeigts un nedaudzās uzrakstītās nodaļas
gājušas bojā. Atlikuši tikai mazi tēlojumi: Svešinieks,
Kalēja dēls, Sātana sapnis. Tajos izpaužas individuālisma
problēma, tāpat arī stāstos Cilvēks, Maldu zvaigzne u.c.
Stāsts Cilvēks iznāca 1905.gadā. Te spilgta Aku-
rātera vientulīgā individuālisma izpausme. Andrejs Bergs
atzīst, ka dzīvē valda meli, liekulība un netaisnība.
Taisnība pasaulē dzīvo tikai frazēs, ne darbos. Andrejs
Bergs strādā kādas lielākas avīzes redakcijā. Viņš grib
sludināt cilvēkiem īsto cilvēcīgumu, grib rādīt tiem viņu
kļūdas, bet redaktors to aizliedz. Avīzei nav izdevīgi
sludināt sabiedrībai morāli. Tā kā Andrejs Bergs var un
grib teikt tikai to, ko viņš patiešām domā, viņam no
redakcijas jāaiziet. Viņš nonāk trūkumā un nabadzībā.
Dzīvot labi var tikai tie, kas prot pielāgoties dzīves
meliem un liekulībai. Neprātīgs liekas katrs, kas iedro-
šinās domāt un darīt citādi nekā visa lielā sabiedrība.
Akurātera individualists Andrejs Bergs sajūt radniecību

ar Ibsena Stokmani. Sabiedrība ienīst tādus tipus kā Stokmanis. Bet lai apsegtu tukšumu savās dvēselēs, cilvēki iet uz teātri un aplaudē tam telam, kam dienā spļāva virsū. Andrejs Berģs nicina savus draugus, jo piekļaušanās materiā-
lajām vērtībām neļauj tiem nokratīt no sevis melus. Viņš aiziet vientulībā. Palicis viens, viņš jūtas īsti spēcīgs. Nokļuvis galīgā vientulībā un badā, viņš grib izdarīt paš-
nāvību, bet pēdējā brīdī atturas, jo "vajag būt stipram, gļēvie tik mirst uz pašu vēlēšanos" (K.r.II 164). Izmisums nespēj uzvarēt Akurātera varoņus. Pretim tam sacēlas viņu lielais lepnums un spīts. Viņš ir nācis pie pārliecības, ka cilvēki.

Lepns lielā pūļa nicinātājs un nemiera gars ir Vitauts Mākonis stāstā Svešinieks. Viņš ir dzejnieks. Viņš dzīvo nabadzībā, jo viņam "steiga dvēselē neļāva noliekties, lai paceltu zelta gabalus iz dubļiem un pār-
vērstu tos par maizi un iegrauztās kā tārps viņas garozā" (K.r. II 119.). Vitauts Mākonis meklē jaunu, labāku, skaistāku dzīvi. Viņam liekas, ka cilvēki ieslēdz savu dzīvi kastēs, kam piekar lielo rūpju atslēgu. Iegrīmuši ikdienas sīkajos darbos, viņi neuzdrošinās dzīvē ieska-
tīties. Tikai kapa malā viņi redz savu dzīvi, kas ir kā novītusi puķe bez smaržas. Vitautam ir draugi, tādi paši nemiera gari kā viņš. Pulim tie visi liekas ārprātīgi. Vitauts Mākonis meklē mierinājumu dabā un mīlestībā. Viņš nemīl modernās sievietes, kas runā augstos teikumos un lāpa savu nabadzīgo dvēseli ar literārām skrandām. Viņu

saista dabas bērns - Balva. Bet ne mīlestība, ne dabas miers nespēj Vitautu ilgstoši saistīt. Viņš grib būt neatkarīgs no visa. Mierīgā lauku dzīve viņam šķiet kā sapuvis purvs. Cilvēki ar sīkajām ilgām kļūst pretīgi. Viņš ne jauna metas cīņā, lai izvestu cilvēkus no pirmatnes meža klajumos, kur skats var pārredzēt pasauli. Arī Balvā viņš pamodina ilgas pēc labākas dzīves. Viņa atstāj veco tēvu vienu un aiziet plašākā dzīvē. Sabiedrība Balvu novērtē par briesmīgu un cietsirdīgu.

Arī Jāni Kalēju (st. Kalēja dēls) neapmierina tēva māju miers un pieticība. Viņš ir nācis pie pārlicības, ka cilvēki ir vergi. Viņš grib būt brīvs un dzīvot skaistāku dzīvi. Viņš ir atradis jaunu atziņu, kurās dēļ tam jāaiziet no tēva, līgavas un mierīgās dzīves. Jānis Kalējs saka tēvam: "Man vajaga cīņu, jo es gribu vairāk būt nekā tu un daudz citi. Uz augšu man vajaga un tālāk - tur sauc mani mana atziņa. Man vajaga citas saules un citu prieku un citus augļus nesīs manas druvas. Man nebūs nekur māju, man nebūs arī nosprausta ceļa un es nekad nekā neplaušu un neievākšu, es gribu sējējs būt tikai, - lai vāc cits cilvēku dzimums, ja mana sēkla dīgs". (K.r. II 202).

Jānis Kalējs atstāj bēdu sagrauztu tēvu un daiļo līgavu un aiziet pasaulē mūžīga nemiera un dzīvības alku pilns. Viņš ir iemīlējis savu ideju tik ļoti, ka tās dēļ spēj būt nežēlīgs. Jānis Kalējs ir līdzīgs Vitautam Mākonim, tikai daudz izsmalcinātāks un skaistāks par to.

Akurātera sapņus par brīvo un īsto cilvēku, par dzīvi dzīvībai, saulei un dvēselei, kā arī viņa dziļo puļa nicināšanu, pauž Viktorija Sniedze (Maldu zvaigzne). Viktorija Sniedze meklē sākumā skaistumu un dzīvību revolūcijā. Viņa domā, ka tā atbrīvos cilvēka garu, jo cilvēkiem jātiek atpestītiem no dzīvniekiem par lielām, brīvām būtēm. Bet revolūcijā ir tikai atreibības un varas kāre. Viktorija atzīst, ka pūlis nav radītājs. Radītājs var būt tikai atsevišķs cilvēks. Pūlis ātri iedegas, un tad liekas, tas satricinās pasaules pamatus, bet to iededzina spēks, kas iziet no kāda viena indivīda, kas valda pār to. Ja šis indivīds pagurst, vājums pārņem arī pūli un tas ir nožēlojams tad savā nespēkā. Puļa karalis ir tas, kas prot spēlēties ar viņa instinktiem, jo pūlis vienmēr grib apmierināt tikai savus instinktus. Lieliem darbiem tam nav spēju. Viņā ir tikai spēks, bet nav dvēseles.

Viktorija Sniedze meklē skaistumu mīlestībā, bet Ārijs Valdonis izrādās tikai sekls baudītājs. Arī darbā Viktorija neatrod īsto skaistumu un dzīves jēgu. Viņa ir skolotāja un grib veidot jaunus nākotnes cilvēkus, bet skolā jākultivē "zelta vidus ceļš". Viktorija Sniedze atrod meklēto tikai sevī, savā dvēselē, vientulībā, ticībā dzīvībai un saulei. Arī Akurāters pats vairāk par visu mīl vientulību. Vientulībā cilvēks sevi un citus vislabāk izprot un pārbauda un novērtē. Vajaga liela lepnuma un spēka, lai vientulību pārciestu. Viktorija Sniedze savā

vientulībā sapņo par labāku un skaistāku cilvēci, kas būs jauna un skaļa un nepazīs trūdēšanas miera. Viņa sapņo par pilsētu kalnos, kur dzīvos vientuļie un sevis pielūdzēji. Tie strādās brīvu darbu. Viņi runās par jaunu brīvību un jaunu mīlestību, nekas viņiem nebūs grēks. Kalnu pilsētā cilvēki pielūgs prieku, tur svešas būs sāpes. Cilvēki būs brīvi no tiem elkiem, ko pielūdz zemes lejas. Viņos būs savienots cilvēks un dievs.

Cilvēks-dievs ir centrālā problēma arī teikā Par Pramšana lielajām dzīrēm un fantazijā Sātana sapnis. Pramšana dzīrēs Jods apvairo Pērkonu un, bēgdams no tā dūsmām, apmetas jaunajā skaistajā pasaulē zemē. Lai atrietos Pērkonam, Jods audzina uz zemes ozolus un apiņus, rozes un mātras - visu tāpat kā Aizsaulē. Jods rada uz zemes arī cilvēkus līdzīgus dieviem un māca tiem skatīties uz sauli. Visas dzīvās būtes, kas atrodas uz zemes, tiecas uz augšu. Pramšans grib rīkot samierināšanās dzīres dieviem un cilvēkiem. Viņš grib visus radījumus savienot dievībā un darīt nemirstīgus kā viņš pats. "Un kad šī Pramšana doma būs izdomāta, tad sāksies atkal lielās dzīres, un Saule un Zeme, Jods un Pērkons, dievi un cilvēki līgos svētlaimes pilni Aizsaules pilī". (K.r.II 110).

Fantazijā Sātana sapnis Akurāters stāsta, ka sātana lepna gars ir sājū pilns par to, ka viņam nav iespējams radīt ķermeni, kurā iemājotu viņam līdzīgs gars. Jehova ir radījis cilvēkus pēc savas līdzības. Zeme ir pilna vergiem,

glēvām, pieticīgām būtēm. Jehova ir tirans, un tirans var radīt tikai atkarīgas būtes. Sātans sapnī rada brīvu varenu cilvēku. Viņš piepilda sava cilvēka smadzenes ar atziņu un lepnību. Un viņa sirdī tas ielej mīlestību un naidu, sāpes un gaviles. Bet tas ir tikai sapnis. Akurātera sātans raud par cilvēkiem, kas gadu tūkstošiem jau kaļ sevi važās un zina tikai valdīt un paklausīt. Sātans ir Akurātera lepnā, visudrīkstētāja cilvēka pēdējā, augstākā pakāpe. Sapnis par tādu cilvēku dzejnieku pavada visu mūžu.

Rodas Personības problēma spilgti izpaužas fantāzijā Grēcinieks. Prometejs ir dieva un zemes meitas dēls. Viņš izskatā līdzīgs cilvēku bērniem, bet nepazīst viņu morāli un tikumus. Viņš saprot cilvēku postu un zina par dievu gudrību un pilnību. Viņā rodas tieksme darboties, lai padarītu labāku cilvēku dzīvi. Cilvēki ir uzcēlušī sev apkārt aizspriedumu valni. Viņus nospiež bailes no grēka. Kad Prometejs stiepj rokas pret kādu darbu, tūkstoš balsu sauc: grēks! Prometejs ienīst tos, kas ierobežo viņa tiesību dzīvot saskaņā ar viņa tieksmēm un spējām. Tā kā viņā arī daļa no dievības, viņš nebaidās grēka. Grēks viņa rokās kļūst par līdzekli audzināt sevi lielu. Viņā apvienojas dieva atziņa un cilvēka spēks. Viņš uzdrošinās sacelties pret cilvēka dieviem. Viņš uzkāpj Olimpā un izdzer Zeva kausu un kļūst tik stiprs un varens, ka dievi aiz bailēm nomirst. Prometejs aicina

arī cilvēkus pacelties Olimpā, bet bailes no grēka guļ starp viņiem un dievību kā nepārkāpjams valnis. Prometējs nokāpj pie cilvēkiem un māca viņus tiekties pēc atziņas, jo tā dara cilvēku dievam līdzīgu. Akurāters tic, ka reiz "visa zeme dzers un neatdzersies no seno dievu laimes nektāra, kurā salieti visi nāves grēki un - atziņas". (K.r.II 102). Kultūras tapšanas procesam raksturīgas kultūras pretešķību problēmas. Līdz ar kultūras attīstību mainās cilvēku uzskati. No kopības atdalās indivīdi, kas vai nu slīd uz leju, vai arī paceļas pāri vidusmēra līmenim. Rodas kultūras degenerāti un kultūras progresa nesēji. Akurātera Prometejs ir kultūras nesējs. Kultūra veidojas uz augšu tā, ka atsevišķs indivīds atdalās no kopības, gribēdams pārveidot to par jaunu, labāku kopību. Stāvēt pāri savam laikmetam, lielas personības rada jaunas dzīves iespējamības. Akurāters indivīdam pretim nostāda masas cilvēku. Masas lielu personību acīs nekad nav izpelnījušās atzinību. Masas cilvēka vienīgās rūpes ir eksistences rūpes. Lielas personības dzīvo pasaulē, lai cīnītos par patiesību un taisnību zemes virsū. Augšupvirzīšanos un jaunu ideālu meklējumus spilgti parāda arī Aspazija savā lugā Sidraba šķidrants. Guna ir jaunu domu un ideju nesēja.

Akurātera individuālistus labi raksturo Ibsena

Branda vārdi Akurātera tulkojumā:

"Veidot cilvēkus man tīkas
Jaunus, lielus skaidrībā,
Še tik pazušana, nīkas -
Kur te Dieva līdzība?
Prom kur plašums, griba, brīve,
Varoņiem, kur atmirdz dzīve."

Arī Brands tiecas pārveidot pasauli. Viņš apzinās:

"Ja gribam to, kas nava grūt',
Tad mūžam vergi paliekam."

Šais vārdos slēpjas visu lielo personību ētiskais spēks: nevis samierināties, panest, paciest, bet saslieties, spītēt, gribēt neiespējamo.

Individuālisma problēma atrodama arī dažos Akurātera vēlākā laika stāstos. Individuālists ir Jānis Krauklis stāstā Jāņa Kraukļa ceļojums. Jānis Krauklis nekur pasaulē neredz nekā pozitīva. Cilvēki viņam šķiet vēl mežonīgā stāvoklī, viņu valsts iekārtas smieklīgas, dibinātas uz ieročiem. Morāliskās attiecības nožēlojamas, naivuma pilnas. Galvenā ļaužu tieksme - mantkārība. Vispretīgākais individuālistam Krauklim šķiet kolektīvisms, krievu komūnisms. Par kolektīvismu viņš saka: "Tā ir Prokrusta gulta cilvēka garam un indivīdam. Ģenijs, stipra personība tur ir noziegums. Pūlis, tauta - augstākais mērķis. Individuālists - šīs iekārtas lielākais ienaidnieks". (Sapņotāji 178). Akurāters domā, ka cilvēce ietu uz

priekšu, ja cilvēka likums būtu viņa spēks un geniālitāte. Bet kolektīvisms, dodams vienādas tiesības kuliņam un geniņam, ved cilvēci pretī degenerācijai. Akurāters ir saskatījis lielo postu, ko cilvēcei nes komūnisma sludinātā vienlīdzība. Kolektīvisms Akurāteram liekas kā milzīgas dzirkles, kas sagriež visus cilvēkus pēc vienas šablona. Komūnisms neprasa tikai materiālu vienlīdzību, bet arī garīgu. Savos propagandas rakstos gan kolektīvisisti saka, ka katram cilvēkam ir dota iespēja attīstīt savas īpatnējās spējas. Bet tā tas ir tikai teorijā. Praksē kolektīvisms prasa, lai visi būtu vienāti aprobežoti, vienādi ticīgi, lai neviens nedomā citādi, kā to pavēl oficiālā kolektīvisma valsts. Komūnisms pat neatļauj cilvēkam būt neitrālam novērotājam. Akurāters ienīst katru dogmu un bauslību, jo tās nokauj cilvēces brīvību. Vadmotīvs visam stāstam - es gribu tikai brīvību, daiļumu, cilvēka gara geniņu. J.Krauklī ir apvienotas visas raksturīgās romantika pazīmes: apnikums, bēgšana no dzīves dabā, vientulībā, miera, klusuma un laimīga acumirkļa meklējums. Andrejs Upītis Kraukli nosauc par latvisko Čaild-Haroldu. Šai stāstā spilgti izpaužas Akurātera doma par kolektīvismu kā par lielu personību un līdz ar to arī kultūras lielāko ienaidnieku.

Mīlestības problēma.

Savas darbības otrā posmā Akurāters vairākos stāstos pievērsies mīlas problēmai. Akurāteru varetu nosaukt arī par mīlas dzejnieku. Viņa stāstos notēlotas visādas mīlas nianšes: maiga, spēcīga un kaislīga mīla. Akurāters vienmēr atdodas mirkļa varai, tādēļ arī viņa stāstos parasti nav vienas lielas, visu aptverošas mīlestības. Viņa stāstu varoņu mīlestība ir līdzīga mozaikai, jo sastāv no atsevišķiem mirkļiem. Kalnozols stāstā Mīlestības filozofs saka: "Vīnam, mīlestībai, dzejai tikai acumirkļus drīkstam ziedot. Un tad tie arī ir patiesi skaisti un lieliski". (K.r.X 236.). Un students Zembergs stāstā Uguņošana saka Olgai: "Man personīgi liekas, ka pat mīlestība ir tikai uzliesmojums, uguņošana, kuŗu mēs redzam lielos svinīgos brīžos, bet tikai uz acumirkli. Nodziēst ugunis, paliek kūpošas melnas atliekas. Lūk viss...-Un tādēļ mums atliek tikai apmierināties ar tādām uguns dzirkstīm - ar sapņiem, ar lieliem acumirkļiem..."

Akurāters ļoti iemīļojis Don-Žuana tēlu. Legenda par Don-Žuanu cēlusies Spānijā, no kuŗienes to pārņēmušas citas tautas. Katra tauta šo tēlu uztvērusi citādi. Bairona Don-Žuans prasa atbrīvošanos no morāles žņaugiem, franču Don-Žuans ir dzīves baudītājs. Savā dzimtenē Spānijā Don-Žuans ir mūžīgs meklētājs. Viņš aiziet no visām sievietēm tāpēc, ka nevienā nevar atrast neizzūdošo skaistumu. Pie mums

parasti ar Don-Žuana vārdu apzīmē dzīves baudītājus un mīlas dēku meklētājus, bet Akurātera uztvere radniecīga spāņu uztverei.

Don-Žuans ir Visvalds Sils stāstā Dieves meklētājs. Par viņa romantiskajiem piedzīvojumiem sabiedrībā kļīst pasakainas baumas. Kungi smīn par viņu, un labākās sabiedrības dāmas labprāt negrib uz kavēties viņa tuvumā, jo tur viņu par lielāko imorālistu. Simtām roku ir sniegušas viņam glāstus, tōmēr viss viņa ieguvums tikai sāpes par neiegūto. Visvalds Sils saka Draudas kundzei: "Es nekā neesmu ieguvis. Es esmu tikai meklējis. Bet meklēt un tvert, just meklēto jau rokās un nekad nesatvert un bez miera un apstājas traukties tam pakal, bezgala slāpēs - tas ir sāpīgi līdz ārprātam". (K.r.V 235.). Kā sākas Visvalda Sila donžuanisms? Zēns būdams, viņš lasa grieķu mitos par mīlestības dievieti Veneru. Vēlāk redz Veneras statujas un tēlus grieķu gleznu tabelēs un skulptūru novilkumos. Atmiņā viņam paliek dieves skaistums. "Milosas Venerā mākslinieks piegājis tik tuvu dievībai, ka tur jūtams patiess skaistums." Šis tēls bija mana Don-Žuana sākums", saka Visvalds Sils. Bet viņam šķiet, ka arī Milosas Venera ir tikai īstā dieves skaistuma ēna. Absolūtais skaistums nav nekad un nekur iemīesojams, ne tēlā, ne dzīvā būtē. Dzīvē Visvalds Sils vairs nekur neatrod pilnību. Katras sievietes seja viņam liekas neglīta, katrs stāvs - sakropļots. Viņš meklē skaistumu mākslā, izstaigā

daudzus mūzejus un darbnīcas, bet pilnību nekur neatrod. Pie daža tēla viņu valdzina smejošās lūpas, pie cita - locekļu daiļums vai seja. Visos tēlos ir ietverta tikai daļa dieves skaistuma. Sils pāmeklē Romu, Madridi, Grieķiju un moderno mākslu un nāk pie atziņas, ka nav ne formu, ne krāsu, ne skaņu, kurās pilnīgi ietvertos dievišķais skaistums. Tad Visvalds Sils metas no mākslas tēliem pie dzīvām būtēm, meklē dievišķo skaistumu cilvēkos, bet nāk pie atziņas, ka tur tas tikpat maz ielikts kā mākslas tēlos. Tomēr viņam liekas, ka visa zeme ir pilna skaistuma dieves elpas. Reizēm viņas skaistums tam pamirdz sievietes lūpās, reizēm acīs, smaidā, matu līnijās, rokās, gaitā, vai pat drēbju plīvā. Visvalds Sils cenšas tvert sievietes skaistuma dieves tēlu. Ir brīži, kad viņas elpa liekas tam pavisam tuvu. Bet acumirkļa bauda jāizpērk ar sāpēm par neiegūto. Pieskaroties reālai sievietei, dievišķais zūd, un strauja dziņa tad viņu rauj meklēt atkal tālāk. Viņš nespēj palikt pie vienas sievietes. Don-Žuans Visvalds Sils ir mūžīgā skaistuma meklētājs bez laimes un ieguvuma. Viņš meklē to skaistumu, kas ietverts cilvēka ķermeņa līnijās un sejas pantos. Visvalds Sils ir izpratis zemes laimes un daiļuma nepilnību un meklēšanas prieku.

Radniecīgs Visvaldam Silam ir Tālis Osis stāstā Maskā. Arī viņš mīlestībā meklē neizzūdošo skaistumu. Osis domā par mīlestību, kas noskrien garām kā viegla smarža, atstādama garā neizsakāmu saldumu, kas dzīvo dzejās un

sapņos. Viņam ir tikai viena vēlšanās: "Kaut reizi notvert to, atdzerties viņas avotā un tad, cilvēciģo izbaudot, viegli ieiet mūžībā". (K.r.V 319.). Osi valdzina vairāk cilvēka garīgais skaistums. Mīlestība viņam pamirdz tikai kā parādība, satverot to, rokās paliek tikai ciets parasts ķermenis bez gara. Sabiedrībā sievietes ir pārāk proziskas, zināmu nolūku pilnas. Vienīgi flirtā ir viņu dzīve. Osis meklē sievieti, kas nāktu no tās pasaules, ko var tikai iedomāties un minēt, bet ne redzēt. Viņam jāatzīst, ka dzīvē ir tikai meli un maskas. Arī viņa meklētā dāma ir tikai ilūzija. Viss tas, kas mulsina dvēseli, nekad nepieņem reālas formas un taustāmus veidus. Tikai nāvē Osis redz to dievišķo tēlu, ko dzīvē velti meklējis. Akurāters, dzīvības skaistuma slavinātājs, te atradis nāves savādo daili.

Donžuanisks raksturs arī Agatei stāstā Pelni. Jau stāsta sākumā Akurāters lieto apzīmējumu nelaimīgā un neapmierinātā Agate. Agate augusi bez liekām dogmām un aizspriedumiem. Viņas garīgā pasaule veidojusies franču literatūras un tautas tradīciju iespaidā. Viņas garīgā pasaule ir kā bagāta ķēniņa pils pilna neizprotamiem dārgumiem un plašuma. Viņa nevar saprast tos cilvēkus, kam dzīve matēmatiski vēsa un kaila. Viņa ir viengabalaina un nedalāma savās jūtās. Sevi mīlā atdodama, Agate nezina nekādas ierobežošanās. Arī viņa par acumirkļa baudu un skaistumu samaksā ar vilšanās spēēm. Viņas sapņu priekš-

mets Augusts Klāns izrādās ļoti parasts, reāls cilvēks, bez aizspriedumiem, bet arī bez dziļākas gara pasaules. Cilvēki pēc kara kļuvuši egoisti, viņi domā tikai par iegūšanu. Viņu acīs liesmo gļēva kaislība un splīns. Agate arī meklē cilvēku garīgo skaistumu. Dzīve nostājas viņai pretī atbaidošā savā kailumā. Agatei tā šķiet kā smalka cigarete. Sapņi plūst uz augšu un izgaist kā cigaretes sīkā dūmu strūkliņa, bet viss, kas paliek, ir tikai pelni. Piedzīvojusi vilšanos pirmajā mīlas pārdzīvojumā, Agate kļūst par savādu mīlestības meklētāju. Viņa mēģina iespiesties visur: straujās cīņās, mākslā, izpriecās. "Viņu varētu noturēt par rafinētu heteru tagadējā laiku garā, ja bezgala smalkas sēras ap lūpu kaktiem nevēstītu ko citu. Svētums, reizē ar kļiedzošu skaļu dzīves prieku, ar bakchantes un sāpīgās Dievmātes maigumu". (K.r. VII 212.). Agatei beidzot jāatzīst, ka "iegūstot mīlestības saldumu un līdz ar to dzīves pilnību, tas ir jāiegūst pa daļai. Nevienā tēlā viņa nav visa". (K.r. VII 213.). Mīlestība Agatei liekas līdzīga mozaikai senā katoļu dievnamā, jo pastāv tikai no atsevišķiem mirkļiem. Viņa ieguvusi tikai drumsļas no lielās, skaistās mozaikas. Viņa atzīst, ka "Lielais dievīgais tēls paliek netverams mūsu rokām un neredzams acīm. Bet mēs viņu jūtam. Un viņa meklēšanā ir mūsu dzīves mokas un apmierinājums". (K.r. VII 113.).

Visi Akurātera Don-Žuani ir meklētāji. Ilgas pēc absolūtā skaistuma liek viņiem mesties no viena mīlas objekta pie otra. Don-Žuans, par ko stāsta legenda, ir ieguvis tikai baudu un nesis sāpes simtām sievietēm. Akurātera Don-Žuani iegūst tikai sāpes. Vai kādam no viņu sāpēm rodas bauda, tas paliek nezināms. Meklējot pilnību, Akurātera Don-Žuani iet pa grēka ceļu, bet Akurāteram liekas, ka viņu grēks nes sevī daiļumu un atpestīšanu.

Legenda stāsta, ka Don-Žuanu pēc nāves viņa daudzo grēku dēļ sātans aizvedis uz elli. Bet Akurāters stāsta stāstā Don-Žuana pēdējā mīlestība, ka pie pašiem pekles vārtiem sātanu apturējis mazais spārnotais dievs ar zelta stopu un bultām. Mazais mīlestības dievs teicis, ka Don-Žuans piederot debesīm kā visi, kas patiesi mīlējuši. Akurātera Don-Žuans nav aktieris un frazētājs, nav tikai seklas baudas meklētājs. Akurāteram liekas, ka viņš ir mīlējis vairāk kā dievi un cilvēki spēj mīlēt. Viņš ir mīlējis sievietes tā, kā saule mīl ziedus. Ik dienas un ik stundas viņam ir bijusi jauna mīlestība, un, tāpat kā jaunos ziedos, katrā jaunajā mīlestībā ir bijis jauns daiļums. Mīlestība atpestī Don-Žuanu arī nāvē. Amors viņu aizved uz debesīm, jo viņš ir dzīvību mīlējis un kalpojis skaistumam.

Stāstos Madona Lukrēcija un Miesas augšāmcelšanās Akurāters pievērsies mīlestības pārdzīvojumiem renesanses laikmetā. Šo laikmetu rakstnieks nosauc par dievu laikmetu, pret kuŗu mūsu materiālā pasaule liekas kaila un tukša. Renesanses laikmetā likumi zaudē varu pār cilvēkiem. Katrs ir pilntiesīgs valdīt pār sevi un spriest tiesu par citiem. Vienīgais cilvēku likums ir zobens, un vislielākās privilēģijas dod prasme veikli rīkoties ar to. Renesanses laikmetā mīlestība nodarbina ļaužu prātus vairāk kā nekad. Sevišķi uzplaukst aizliegumā mīlestība. Skaistas sievietes ir neaprobežotas valdnieces, kuŗu nerakstītajiem likumiem klausā pāvesti, hercogi, kardināli un pat mūķi. Dievnamos, uz ceļiem gulēdamas, viņas lūgšanu vietā čukst mīlestības vārdus un norunā satikšanos. Pat klosteros mūķenes Ave Maria vietā skaita Ave Venus lūgšanas. "Nekad erotisma orgija pēc Dionisa gājiena pār Grieķiju nav pārņēmusi tā pasauli, kā tai gadu simtenī, un nekad viņa vairs nepacels savu skaisto galvu ar smaidošām acīm tik augstu, jo mūsu morāle, mūsu likumi, mūsu sīkums garā un matērijā ir kā rupjas virves nožņauguši šo skaistāko no dievietēm", saka Akurāters (K.r. V 48.). Nežēlīgas kaislības valda cilvēkos renesanses laikmetā. Tie nepazīst atteikšanos un neapstājas pie šķēršļiem, kas kavē tos apmierināt kaislības. Neapmierinātās kaislības bieži vien pārvēršas

tikpat degošā naidā un atriebības karē. Katru nakti uz ielām tiek izmesti nodurti jaunekļi un vīri, kurus pārsteiguši greizsirdīgi sacensoņi. Sievietes pasniedz vīna kausā indi saviem neuzticīgajiem mīļākajiem un sacensonēm, nejutot ne mazākos sirdsapziņas pārmetumus.

Stāstā Madonna Lukrecija muižnieka Benedetto della Balvoni sieva sacenšas ar savu skaisto pameitu Katerinu mesera Andrea Majetani mīlas dēļ. Lukrecija ir gandrīz divreiz vecāka par savu pameitu, bet kaislīgas dabas sieviete. Kā stāsta beigās redzams, viņa nenicina pat algotus slepkavas un indi. Iepazinusies ar Majetani, viņa nepārprotami izsaka tam savu karsto mīlestību. Bet Majetani mīl Katerinu ar dedzīgu jaunības mīlestību, tādēļ viņš izvairās no Lukrecijas, lai gan sakari ar tik ievērojamu dāmu novestu viņu pie varas un bagātības. Lukrecija piespiež Majetani ar varu kļūt par viņas mīlāko. Mesers Balvoni liek ieslodzīt Lukreciju klosterī. Tur viņu, dzirdot, ka Katerina svīnes kāzas ar Majetani, sagrabj sātānisks naidis. Aizgājusi no dzīves, viņa grib iznīcināt arī Katerinu un Majetani. Kāzu dienā Silens ar satiriem pasniedz jaunajam pārim vīnu, kurū izdzēruši, viņi abi nomirst šausmīgās mokās. Bet Lukrecija klosterī liek sarīkot lielu pateicības dievkalpojumu, jo viņa esot izdziedināta no kādas ļaunas slimības. Pēc tam viņa liek dziedāt rekviēmu, it kā nupat būtu saņēmusi

ziņu par pameitas nāvi. Pati viņa dzied līdz karstāk un priecīgāk kā slavas dziesmas mēdz dziedāt. Tikai tagad Lukrecija ir apmierināta un savas turpmākās dienas pavada klusi un mierīgi.

Akurāters saka, ka mums šis stāsts varētu izlikties par izdomātu pasaku, bet tas esot tikai mazs atspīdums no tālo laiku grāciņzā mirdzuma un nežēlīgā laislību spēka.

Akurāters rāda, ka renesanses laikā cilvēku lielākais svētums ir mīlestība. Tās dēļ viņi nebaidās pat nepatiesi zvērēt, piesaucot Dievu. Viņi ir pilnīgi atrāvušies no viduslaiku baznīcas dogmām un atgriezušies pie grieķu mācības, ka veselā miesā mājo vesels gars. Mūki viduslaikos mācīja, ka kailums ir grēks un ka miesa ir visa ļaunuma perēklis. Renesanses laikmetā turpretim sākas kailas miesas dievināšana. Tiek sludināta jauna mācība, ka tas, kas kalpo miesai, iegūst mūžīgu dzīvošanu.

Stāstā Miesas augšamcelšanās gleznotāja māceklis Frančesko stāsta ganam Pietro, ka no zemes izrakta dieviete Venera, pilnīgi kaila, pagatavota no rožaini balta marmora. Statuja novietota Florencē, kur daudzi nākot to apskatīt un pielūgt, jo tā esot skaistāka par visskaistākajām madonnām. No šī brīža Pietro domā tikai par Veneru. Viņš zīmē kailus ķermeņus uz traukiem,

ādām un sienām, Pietro meklē viņas līnijas un acis. Tēvs domā, ka sātans ir apstājies Pietro un nodod viņu klosterī, lai glābtu viņa dvēseli. Bet Pietro drīz novēro, ka arī klosterī mūki runā tikai par Veneru un lasa laicīga satura rakstus. Svēto rakstu vietā viņiem glabājas Propertija, Ovidija u.c. dzejnieku grēcīgās grāmatas. Mūki, paslēpušies aiz maksām, piedalās karnevālu pasaulīgajos priekos. Pietro klosterī brīvajā laikā zīmē savus tēlus. Arī Celestīnu viņš iemīl tikai tādēļ, ka viņas miesas skaistumā redz dievietes atspulgu. Pietro aizbēg no klostera un nonāk Florencē meistara Toridžiani darbnīcā. Toridžiani māca saviem mācekļiem gleznot Veneru kā Dievmāti un Apollonu kā Pestītāju. Pietro dabū arī redzēt Veneras tēlu. Viņam liekas, ka statuļa elpo. Viņš paliek Florencē, lai ar savu otu sludinātu miesas augšamcelšanos un rādītu tās skaistumu nākošajiem gadu simteņiem.

Kaislības valda pār cilvēkiem arī Romas ķeizaru laikmetā. Stāstā Dievi ir labvēlīgi Akurāters saka, ka Romas ķeizaru laikmetā dievi un sevišķi skaistas dieves esot bijuši labvēlīgi jaunekļiem visvairāk tad, kad mīlestība rotaļājas ar viņu sirdīm. Romas ķeizaru laikmeta dzīvi Akurāters raksturo vārdiem: "Senās ķeizarskā riskās Romas dzīve ir tik pilna pārsteigumu un dažādību,

ka nekas neticams un neiespējams nav. Atspīdumi no turienes mums vienmēr izliekas kā rožu, orchideju, vīna un mīlestības sajauktas esences". (K.r. V 243.). Visvarenākais no dieviem, kas valda pār Romas pilsoņiem ķeizaru laikmetā, ir Amors. Romas sievietes ir pilnas netikumu, varas kāres un nevaldāmu kaislību. Tā laika romietes nekādas savas kaislības neatstāj neapmierinātas. Mīlestība viņām atļauj darīt visu, arī iznīcināt savu pretinieku. Ķeizara Kaligulas meita Eidoksija iemīlas savā daiļrunības skolotājā dzejniekā Kvintilijā. Viņu mīlestība ir tīri aiteriska. Princesei ir aizliegts būt vienatnē un sarunāties ar dzejnieku. Pavisam citāda rakstura mīlestība pamostas Eidoksijas audzinātājā Bombinā. Bombina ir jau pāri trīsdesmit gadiem, dedzīga kā īsta romiete. Viņas mīlestību raksturo vārdi: "Bombinas ķermeni sagrāba sevišķas ilgas, kuņģam nebija nekā kopēja ar dzejām. Kvintīlijs bija skaists kā saule, lokans, elastīgs un jauns, un sevišķas sajūtas, kādas viņu redzot Bombinai bija iemetušās miesā, nebija savaldāmas jau tādēļ vien, ka Bombina, kā īsta tā laika romiete, nekad nebija mēģinājusi sev kaut ko liegt". (K.r. V 245). Bombinas mīlestība ir tīri jutekliska. Tā kā viņa ne ar labu, ne ar draudiem nevar dzejnieku piespiest nodoties ar viņu Venus kultam, viņa nolemj to iznīcināt. Viņa apsūdz

dzejnieku Kaligulam. Keizars nolemj to tiesāt cirkū, pametot viņu tīgeriem. Bet Bombinu tas vēl neapmierina, viņa grib spēlēt kopā ar Abesīnijas tīgerieni par dzejnieka ķermeni. Kvintiliju izved cirkū, kur viņu aiz vienām durvīm gaida tīgeriene, aiz otrām Bombina. Paceļot vienu roku, viņam pašam jāizvēlas savs liktenis. Tīgeris viņu saplosīs, bet Bombina paturēs sev par vergu. Dzejniekam abas varbūtības liekas vienādi šausmīgas. Piesaukdams dievus, viņš paceļ abas rokas reizē. Sargi reizē atver abas durvis un tīgeris dzejnieka vietā saplosa Bombinu. Pūlis šai notikumā redz izpaužamies dievu gribu. Kvintīlijam tiek dāvata dzīvība, jo dievi ir bijuši viņam labvēlīgi. Stāsta beigās Akurāters vēl piezīmē, ka dzejnieks un princese pavadījuši laiku visaugstākajā laimē un Dianai vietā par savu dievi izvēlējušies Veneru - pilnīgāko mīlas mākslas meistarieni.

Vispār Akurāters savos stāstos slavē zemes mīlestību. Stāstā Dante paradīzē viņš liek Dantem, staigājot vēsajā sastingušajā paradīzes skaistumā, ilgoties pēc zemes dzīves. Dante paradīzē skumst, jo tikai tur viņš redz un saprot zemes dzīves saldumu, kas palicis neizbaudīts. Viņš saka Beatrisei: "Es gribētu vēlreiz dzīvot, lai skūpstītu tevi ar zemes skūpstu, Beatrise. Es gribētu no jauna iet pa skaistās Florences ielām, satikt tevi, kad tev vēl bija siltas rokas un acīs zemes saules gaišums un lūpās karsts

kveļojums. Un neiet tev garām, bet tavus ziedus noraut un apreibt viņu saldā ugunīgā versmē. Tavas rokas, Beatrise, ap mani sajust ir vairāk, nekā skatīties tagad tava gara gaišumā". (K.r.X 184). Akurāters liek Dantem atzīt, ka īstā paradīze ir zemes virsū. Viņam vieglāk šķiet pavadīt mūžību ugunīgās mokās peklē, atceroties zemes laimīgos brīžus, kuŗos ir saule, glāsti, skūpstī un asiņu siltums, nekā paradīzes skaidrībā, nesot sevī sēras par nepiepildītu dzīvi. "Skaidrībā un vēsumā mēs tagad nesam neiztukošoto mīlas kausu pilnu mūsu sirdīs, un viņš mūs sadedzina mūžīgās mokās. Mūsu paradīze guļ mūsu atmiņās par zemes sauli. Ak, Beatrise, kādas sēras, kāda bezgalīga mūžība mums, kas neesam sevi piepildījuši", (K.r.X. 185.), saka Akurātera Dante.

Domājot par Dantēs un Beatrises mīlestības stāstu, Akurāters jūt vairāk skumju kā laimes, jo viņam šķiet, ka patieso mīlestību un īsto laimi mēs varam atrast tikai zemes ceļos.

Tīri jutekliska mīlestība, ja šai gadījumā vispār par mīlestību var runāt, ir notēlota stāstā Zemnieks Pans. Krauklis, kā lielākā daļa Akurātera varoņu, dzīvo Zemgalē. Pasaule viņam jaunībā ir bijusi atvērta. Būdams bagāta tēva dēls, viņš varētu studēt, ceļot, mācīties; bet viņš jau 18 gadu vecumā atbēg savās lauku mājās un

dzīvo īstu dabas dzīvi. Viņam nav daļas gar to, kas notiek arpasaulē. Viņā ir stiprs pirmatnējs spēks un dabas mīlestība, tie valda pār viņa dzīvi. Krauklis ir daļa no dabas, dzīvnieka un cilvēka. Uz mīlestību viņš skatās bez morāles. Viņš ir dabas audzēknis un piepilda tās likumus, nedomādams par to sekām. Sirdsapziņa, erotiski sapņi un dvēseles mokas Krauklim sveši. Viņš savā dzīvē ir nesātīgs kā pati daba. Mājās dzīvo divas jaunas ziedošas meitas - Zete un Anna. Arī viņās ir dabas miers un bezbēdība. Viņas nepazīst greizsirdības moku, lai gan labi zina, ka abas ir saimnieka mīļākās. Apkārtņē staigā vairāk bērnu, kam ir Kraukļa izskats. Krauklis nedomā par tiem, tikai rudenos bagātīgi apdāvina viņu mātes. Apkārtējie ļaudis sauc Kraukli par pagānu, bet Akurāters attaisno viņa dzīves veidu un saskata tajā pat skaistumu. Krauklis viņam liekas kā pusdievs, jo ne domas par nāvi, ne domas par mīlestību, ienaidu vai skaudību neaptumšo viņa dzīvi. Kraukli nemoka nekādi neatrisināmi jautājumi. Viņš kalpo mūžīgajiem dabas likumiem un dzīvībai. Šai stāstā ļoti spilgti izpaužas Akurātera vitālisms.

Akurāters savos stāstos notēlo arī tādu mīlestību, kurā daudz dzejas un sapņu. Runājot viņa paša vārdiem, tā ir viegla kā vijolītes smarža un aizšalc pār cilvēku kā rožains vējš. Tā liekas niecīga, bet nav aizmirstama un glabājas atmiņā kā skaists sapnis visu mūžu. Tā ir

agrās jaunības mīlestība, ko Akurāters tik skaisti notēlo stāstā Degoša sala. Smailis pārnāk dzimtenē un atmiņā vēlreiz pārdzīvo savu skolas un agrās jaunības laiku. Atmiņām cauri aužas pirmoreiz pamodušās mīlestības jūtas. Tās ir biklas erotiskas trīsas, kam nav nekā kopēja ar iepriekš minētajos stāstos notēlotajām kaislībām. Skaistuma alkas liek Smailim pielūgt Rūtiņu. Mīlestība viņa dvēselē vēl nav īsti pamodusies. Tai nav vēl ne vārda, ne laika, ne vietas. Viņam nemaz nevajaga Rūtiņu redzēt, pietiek, ja viņš zina, ka tā ir kaut kur viņa tuvumā. Redzot uz sevi vērstu Rūtiņas skatu, Smailim liekas, ka pasaka saplūst ar ikdienību. Pamazām tikai viņš sāk nojaust, ka viņa prieks un vēl nenosaucamās, dīvainās jūtas ir saistīti ar Rūtiņu. Rūtiņas tuvumā ir viņa pavasaris un mājas. Meža bišu dūkšanā viņš dzird Rūtiņas valodu un vējā jūt viņas elpu. Rūtiņa nes gaismu viņa dienā, Ja viņa būtu apburtā princese, Smailis jātu viņas dēļ caur uguni. Tikai tad, kad skolas gaitas no-beigtas un Rūtiņa iesvētīta, Smailis, aiziedams mājās, aiznes sev līdz kā lielu, skaistu ziedu savu mīlestību, ko viņš tagad jau skaidri apzinās un var vārdā nosaukt. Rūtiņa ir ļoti reāla būte, tādēļ Smaila mīlestība kļūst dziļi tragiska. Rūtiņas iedāvāto lapiņu viņš glabā gadiem kā atmiņu par savas jaunības nepiepildīto sapni.

Šī atmiņa Smailim iet līdz visā vēlākajā dzīvē: "Jā, viņa vienmēr iet blakus ar vēja pūtīnu, ar sila šalku, un rudeņa lietūs lāses pat vēl ir kā viņas klusu aizejošie soļi". (K.r. III 104.). Visa tālākā dzīve, kas ir pilna cīņu un ciešanu, Smailim liekas nevajadzīga un bez nozīmes. Nozīmīgas ir tikai agrās mīlestības apmirdzētās dienas. "Tikai šis mazais niecīgais mirklis, šī vēja zūza te un saules gaiss un tāla, tāla sena diena - tā nebija lieka". (K.r. III 126.). Smaila mīlestības notēlojumā mazliet jūtams Hamsuna Viktorijas iespaids.

Līdzīga Smaila mīlestībai ir kalpa zēna Jāņa mīlestība uz saimnieka meitu Almu. (Kalpa zēna vasara). Erotiskais elements te blakus darba pārzīvojumam. Kalpa zēna dvēselē iemirdz spožs stars, kad pa vasaru atbrauc saimnieka meita Alma. Viņas dēļ Jānis grib būt liels, pārspēt visus citus. Viņa mīlestībai arī vēl nav vārda, tā ir kā puķe vēl pumpurā. Tā padara viņu par sapņotāju. Almas tuvumā Jāņa sirds tiek pilna ar savādu karstu plūdumu, liels prieks mostas viņā. Viņš ir tik kautrs, ka neuzdrošinās viņai pat pieskarties. Tas nemaz nepatīk reālajai Almai, kuņas mīlestībā ir mazāk sapņu, bet vairāk zemes smaguma. Kad Alma aizbrauc, Jānim liekas, ka saule kļuvusi bāla un laiks vēss.

Radniecīga kalpa zēnam Jānim un Smailim ir Anna Dagda stāstā Apiņi. Arī viņa visu mūžu glabā atmiņu par nepiepildītu jaunības mīlestību. Viņas mīlestība gan ir tuvāka zemei. Dagdas kundze ir arī "kritusi grēkā", kā to apzīmē viņas pilsoniskie audzinātāji. Viņas grēkā Akurāters saskata daudz skaistuma, tādēļ viņam tas nemaz neliekas grēks. Viņš saka: "Ja tas ir grēks, tad visa pasaule ir attaisnojama tikai grēkos. Visam ir tikai viens pirmcēliens - grēks. Dzeja, mūzika, sapņi, ideāli, - viss izaug no grēka saknēm. Pats svētums tad ir grēcīgs". (K.r. V 197). Dagdas kundze atzīst, ka atkārtojas tikai viss apnicīgais un ikdienišķais. Skaistums ir tikai acumirkļi. Patiesībā nav skaistas dzīves. Dagdas kundze aiziet no dzīves un meklē mierinājumu un apreibināšanos mākslā. Literatūra, māksla un sapņi dod viņai dzīves papildījumu. Tikai reizēm viņa alkst cilvēku tuvuma. Viņas draugi ir īpatnēji, garīgi bagāti cilvēki. Viņos skatoties, Dagdas kundze vēlreiz pārdzīvo savu jaunības laimi. Jaunības mīlestība viņai liekas kā skaista zeme, kas reiz atrasta, bet ko vairs otrreiz nevar atrast.

Akurāters visos savos stāstos cildina mīlestības dievu Erotu, kuŗa pasaulē nav ne zemnieku, ne aristokrātu, bet ir tikai cilvēki. Senie dievi jau aizmirsti, bet Erots vēl arvien valda pār cilvēkiem, pār viņu dzīvi un likteņiem. Akurāters stāsta, ka nav neviena spēka, kas

būtu varenāks par mīlestības spēku. Tā sajauc cilvēkus un likteņus tā, ka grāfs paliek zemnieku mājās un arī tīrumus, bet zemnieks dzīvo valdnieku galmā (Erosa cilts). Nobeidzot stāstu Erosa cilts, Akurāters saka: "Eross, aizlidodams, vienmēr saviem labajiem draugiem atstāj sapņus un atmiņas, - savu rožziedu elpu. Kas gan ir mīlestības ieguvumi mūža galā? Maza medus kāre, krājumi no tūkstoš sapņiem un sen savītušiem ziediem". (K.r.VII 236.).

Akurāteram liekas, ka bez mīlestības cilvēku dzīve būtu tukša un kaila. Katra cilvēka sirdī glabājas kāds mazs dārgums, kāda atmiņa par dievišķas laimes pilnu brīdi. Tā ir uguntiņa, pie kuņas sildās miesa un dvēsele. Šo mazo atmiņu ziedu cilvēks neatdotu pret visas pasaules godību, jo tajā ir apslēpta visa viņa laime. Akurātera mīlētāji nepazīst grēka apziņas. Nekas nav grēks, kas darīts mīlestības vārdā. Grēks ir tikai aizlaist garām neizbaudītus dzīves skaistākos mirkļus.

Aistētisma un mākslas problēma.

Akurāters ir lielākais skaistuma kulta cienītājs mūsu literatūrā. Skaistums ir viņa dzīves mērķis. Dostojevskis ir izteicis domas, ka vienīgi skaistumā ir cilvēces glābiņš un vienīgi ar skaistumu cilvēks atkal

iegūs laimi. Arī Akurāters tic, ka skaistums izglābs pasauli un cilvēci. Skaistumā ir cilvēces pestīšana. Bet tagadnes cilvēki to nesaprot un ienīst skaistuma dievinātājus. Lai izsargātos no apsmiekla un naida, skaistuma dievinātājiem jābēg vientulībā. Akurāters nīst cilvēkus, kas skaistumu nievā. Viņam šķiet, ka tagadnes cilvēks ir izpostījis zemes daiļumu. Viss ir ieslēgts dzelzs važās un akmens zārkos. Nekur vairs daiļums brīvi neuzelpo. Tomēr dzejnieks vēl arvien meklē un atrod daiļumu zemes lietās. Akurāters šai ziņā radniecīgs franču rakstniekam Bodlēram. Bodlērs pilnīgi nodevies daiļuma kultam. Absolūtā skaistuma pielūgšanā viņš atrod apskaidrotību. Viņš meklē skaistumu un atrod to pat tur, kur citi līdz tam redzejuši pretīgo - ļaunumā, noziegumā, netikumā. Tāds skaistuma meklētājs ir arī Akurāters. Arī viņš ir pratis saskatīt skaistumu tur, kur mēs parasti to neredzam. Akurāters domā, ka "vienādi skaistas ir sāpes un prieks, trūdēšana un dzimšana, važas un brīvība un vienīgi laimīgais ir tas, kas to atzinis". (K.r.III 4.). Akurāters pazīst pat nāves un ļaunā skaistumu. Laikam gan vienīgi viņš zina, ka braucot uz mājām pat putekļi smaržo. Rakstnieks saka: "Viegli putekļi no lauka ceļa vijas aiz riteņiem no zirga soļiem sacelti un līp man pie drēbēm, matos, sejā. Bet es mīlu arī šos putekļus, arī viņi ir smaržas

un skaistuma pilni". (K.r.III 3.). Tas ir Zemgales, dzejnieka dzimtenes, skaistums. Zemgales daba Akurāteram ir neizsmeļams daiļuma avots.

Dabas skaistuma izjūta spilgti izpaužas stāstā Mana visumīlā. Daba ir dzejnieka vismīlā, jo viņš meklē mūžīgo skaistumu, un daba mūžam zied, mūžam ir jauna un dzīvības pilna. Dabas skaistums piepilda viņa sirdi ar neizsakāmu laimes izjūtu. Un viņš jautā: "Kad dievība uzziēdēs cilvēku sirdīs, un kad mēs būsim tik līgsmi un skaisti kā daba?" (K.r.III 11). Pat purvā, no kuŗa akacīm dveš trūdu smaka, dzejnieks atrod skaistumu. Vaivarāju rūgtā smarža viņam liekas kā vīrāks un zaļā sūna kā mīksti zīda spilveni. Dzejnieks tic, ka pēc nāves dabas spēks pacels viņu augšā, viņš uzziēdēs pats pār saviem trūdiem un dzīvos līdz dabas skaisto dzīvi.

Stāsts Divi valdnieki ir himna Zemgales skaistumam, Zemgales zilajiem mežiem un lauku apžilbinošajam zaļumam. Zemgales zeme smaržo un izdveš pilnību. Ar savu plašumu tā var cilvēku apmulsināt. Zemgales vārds vien jau dzejnieku reibina. Akurāteram liekas, ka Zemgale reiz bijusi kā dārzs, kuŗā dzīvojuši cilvēki, stipri un skaisti kā Dievs un kā saule. Zemgales dabas skaistums notēlots arī Kalpa zēna vasarā un Degošajā salā. Vislielāko dabas daiļumu te simbolizē puķes. Ceļš, pa kuŗu Jānis iebruca saimnieka mājās, ved caur ievām, un daudzi balti ziedi

ir nobiruši uz tā. Puķes klājas kalpa zēnem zem kājām darbā ejot un liecas pār viņu diendusu guļot. Puķes jāņuvakarā kaisās zem deļotāju kājām un reibina tos ar savu rūgto smaržu; Vasaras skaistuma beigās iezīmē nosalušās puķes. Smailim atmiņas par visskaistāko pārdzīvojumu saistās ar baltajām ūdensrozēm. Zenta Mauriņa jautā: "Vai ir vēl kāds, kas līdzīgi Akurātera Smailim pazīst balto ūdensrožu skurbinošo smaržu?" (Saules meklētāji 193.). Man gribētos jautāt: vai ir vēl kāds, kas tik dziļi kā Akurāters izjūt savas dzimtenes skaistumu? Zenta Mauriņa saka, ka Akurātera impresionistiskajos darbos jūtama balto orchideju smarža, kas saistīta ar viņa otro dzimteni - Parīzi (Saules meklētāji). Baltās orchidejas Akurāteram ir visizsmalcinātākās dailes simbols. Viņa vismīļākā ir Cattlea Sapho. Kad rakstnieks pasaules izstādē, kur ir neaprakstāms daudzums puķu, nonāk pie orchidejām, viņam liekas, ka viņš ir nonācis visskaistākajā vietā. "Tur ir tikai jaunība un skaistums, tūkstošiem smaidošu seju, visās prieks un gaviles un skaidrība un graciozs aristokratijas miers... Tās ir orchidejas. Mana laikmeta bērni - pārsmalcinātas laimes sajūtu pilni, ar brīnumainu fantaziju un neparasti daļām sejām". (K.r. V 6.). Klusa laime smaida dzējniekam pretī no puķu sejām. Viņš jūt, ka puķēm ir dvēseles, daudz

pieņemot gadoš tikai. Kam tiek dots daives salūgums no

mīļākas par cilvēku dvēselēm. Un tad viņš ierauga savu vismīļāko - Cattlea Sapho. Par viņu Akurāters saka: "Es pirmo reiz redzu zemes dvēseli ziedā, noreibušu, smaidu un daiļuma pilnu. Kokles sāk skanēt ap mums. Es šūpojos kā reibdams - viņa smaida... Viņa ir mēma, bet viņas krāsās un līnijās ir valoda, kuņas skaņas nebeidzamas. Nebeidzami es dzirdu: mīlu, mīlu". (K.r.V 7.). Šajā ziedā Akurāters saskata vispilnīgāko daiļumu. Tēlojumu viņš nobeidz vārdiem: "Un ja es ko mīlu, tam ir viņas - Cattlea Sapho sejs". (K.r. V 7.).

Daiļumu Akurāters atrod arī cilvēkos. Stāstā Nāve viņš saka, ka daži cilvēki ir tik pilni gara un daiļuma, tik skaisti, ka pat nāve viņu skaistumu neizdzēš, bet tikai papildina. Šādiem cilvēkiem raksturīga pazīme - tie ir ļoti apdāvināti, daba tiem devusi lielas spējas mākslā un zinātnē. Tādu cilvēku daudz esot bijis Somijas teroristu starpā. Tāda ir jaunā teroriste, kas notēlota šai stāstā. Viņa ir visskaistākās un nervozākās dzīvības pilna. Viņas gars pilns visizsmalcinātākās cilvēcības, alkst brīvības, labākas rītdienas. Viņa ir dziedātāja. Viņai jāizved terrora akts, tas nozīmē - jāiet nāvē. Bet viņa nepazīst nāves baili, jo zina, ka "Dzīve netiek izsmelta ar gadu skaitu, bet ar viņas intensīvitāti. Var acumirkļi pārdzīvot viens to, ko otrs piecdesmit gados tikai. Kam tiek dots dzīves saldums no

dieviem acumirkļī, tam nevajaga daudzo gadu, lai pilnīgs kļūtu...." (K.r.VII 243.). Pirms aizbraukšanas viņa dzied marseļjezu, un viņas balsī šai brīdī skan apbrīnojams spēks un daiļums. Pēdējais atvadišanās brīdis ir pilns visaugstākās sajūsmas un nāves daiļuma. Akurāters rāda, ka arī nāve var būt skaista, ja cilvēks, nāvē aizejot, dziļi izjut dzīvības skaistumu un spēku. Viņš atzīst, ka "ir tikai viens, kas ir nemirstīgs virs zemes - daiļums, vai tas dzīvotu miesā vai garā" (K.r. VII 242.). Daiļuma pilni ir arī Akurātera draugi - ķīniešu princis Kai-Tse-Tans, norvēģiete Helga un cietumnieks Leons (Draugu sejas).

Ar ķīniešu princi Akurāters braucis kopā ātrvilcienā īsu brīdi. Sarunājoties ar to, viņš nojautis, ka princim ir divas būtes: "Viena oficiāla, kas ceļo, runā, stāsta un eksistē priekš kultūras, otra - kas klusē dziļi kā aprakts Ķīnas templis ar seno dzejas burvību, kā zeme ar zilgnotām miglām un elpojošām jūras krūtīm." (K.r. V 5.).

Prinča personā Akurāters redz atspoguļojamies viņa skaisto dzimteni, kur valda Konfucija dziļā debess filozofija. Akurāters atvadās no viņa kā no labākā drauga. Un vēlāk dzimtenē, kad viņš runā par skaistumu, viņam liekas, ka ķīniešu princis nosēstos tam blakus. Arī norvēģiete Helga nes dzejniekam lielu prieku. Viņa

dzīvo dažas dienas tam kaimiņos mazā pilsētiņā pie fjorda. Viņi runā tikai dažus vārdus, bet, atstājot mazo pilsētiņu, Akurāteram liekas, ka viņš iemantojis lielu bagātību.

Pat no drūmā cietuma nama, kur Akurāters apracis divus gadus no savas dzīves un kas viņam liekas kā dzīvo miroņu nams, viņš aiznes līdz kādu skaistu atmiņu. Tas ir cietumnieks Leons, ko Akurāters redzējis tikai īsu mirkli - dienu pirms nāves soda izpildīšanas. Leons ir kluss un atturīgs. Viņš dzīvo viens, lai izbaudītu sarunas saldumu ar savu dvēseli un dzīvību. Viņa acīs atspoguļojas dziļa dzīvības mīlestība. Kad Leons notiešās, Akurāteram liekas, ka miris visskaistākais sapnis par dzīvību. Dzejnieks, atminoties Leonu, saka: "Un ja es varētu tāpat dzīvot kā viņš, es būtu arī tikpat skaists kā viņš. Jo mirušo un skaisto laiku sejs bija viņam. Viņš bija negaiss un saule, puķu zieds un zobena asmens". (K.r. V 16.). Leons pieder pie tiem cilvēkiem, kas darījuši dzejnieka dzīvi skaistāku un pilnīgāku.

Visus savus draugus Akurāters ir pazinis vai tikai redzējis īsu mirkli. Bet ar to viņam pietiek. Viņu neinteresē tipiska cilvēku psihologija, bet tikko tveramas dvēseles vibrācijas. Katrs draugs ir tikai viens mirklis - izzūdošs, bet neizsakāma skaistuma pilns. Acumirkļa daiļums dzejniekam dod vislielāko laimi.

Neviens no mūsu dzejniekiem tā nav cildinājis mirkļa skaistumu kā Akurāters. Skaistuma problēma izpaužas arī stāstā Estets. Akurātera uzskatus pauž vecais profesors. Viņš atzīst, ka radītājs vislielāko daiļumu iemiesojis sievietē. Cilvēka skaistums nav meklējams vienīgi skaistās un samērīgās miesas līnijās un sejas pantos. Grieķu sievietes ideāls ir Milosas Venera. Arī mēs to pašu skaistuma ideālu esam pārņēmuši no grieķiem. Bet Akurāteram liekas, ka pasaule būtu apnīkstoša, ja tajā būtu tikai Milosas Veneras skaistums. Viņas ķermeņa līniju samērs pareizs un seja skaista, bet bez izteiksmes, bez garīga skaistuma. Tagadnes izsmalcinātās, nervozās sievietes Akurāteram liekas daiļākas, jo viņu sejās atspoguļojas rases garīgā kultūra. Skaistuma ideāls nav absolūts, bet mainās kā pati cilvēce. Rakstnieks atzīst, ka īstā daiļuma mītne vienmēr jāmeklē jaunatnes vidū, jo jaunībai nekas nav nedaiļš. Tā atrod skaistumu pat zem kropla apsega, zem nobālējušiem vaigiem, zem piļu drupām. Skaistums nav jāmeklē teorijās, tas vienmēr ir mums klāt, tikai vajaga mācēt to saskatīt.

Akurāters domā, ka skaistumam jābūt cilvēces dievam un mākslai jākļūst par reliģiju, jo mākslas mērķis ir skaistuma radīšana. Šī doma apslēptā veidā saskatāma Kalpa zēna vasarā. Jānis neiet baznīcā klausīties mācītāja sprediķus, bet skatīties gleznas virs altāra un klausīties

ērgeļu dūkšanā un dziesmās par lielo skaidrību un mieru, kas pielej sirdi ar savādu saldumu.

Doma par mākslu kā nākotnes cilvēka reliģiju vis-skaidrāk izteikta stāstā Vissvētākais. Gleznotājs Tristans Brasērs pazīst tikai mākslas svētumu. Cita svētuma viņam nav. Viņa reliģija ir daile, viņa dievnami mūzeji. Pret svēto tēliem viņš jūt cienību tikai tāpēc, ka tie ir mākslas darbi. Tristans mīl dzīvi. Materiālisms viņam liekas pārejoša parādība, pēdējais vecās pasaules pretspēks pret augošo cilvēcību. Cilvēki arvien vairāk sāk pievērsties dailei. Agrāk daile bija tikai bagātnieku šķiras privilēģija, bet tagad tā mitinās arī nabagu kvartālos. Brasērs domā, ka cilvēki sasniegs svētlaimi, pievērsoties dailei. Pasaulē izzudīs rupjais spēks, un valdīs miesas un gara daiļums. Agrāk katrai tautai un katram cilvēkam visdārgākais bija viņa tēviņa, nākotnē visiem būs viens kopējs dārgums - daile. Brasērs mīl savu tēviņu Franciju, bet savu mākslu viņš mīl daudz vairāk. Māksla viņam ir dārgāka nekā dzīvība, tēvzeme un brīvība. Kad sākas karš un Brasēra draugi iestājas armijā, viņš paliek savā darbnīcā un mierīgi turpina savu darbu. Viņam liekas, ka mākslai nav nekā kopēja ar cīņām, ko tautas izcīna ieročiem rokā. Bet kara laikā cilvēku instinkti ir atbrīvoti un to straumē reliģija un māksla ir tikai niecīgi sīkumi. Brasērs dabū zināt,

ka ienaidnieka karāpulki nesaudzē arī mākslas darbus. Tie sagrauj skaistākās celtnes un izposta mūzejus. Brasērs sāk saprast, ka pasaulē ir cilvēki, kas nepazīst dailes un maiguma. Tie ir tikai kultivēti dzīvnieki, ne cilvēki. Mužīgais materiālisms nāk aiz viņiem. Brasērs tad iestājas karāpulkos aizsargāt visdārgāko un vissvētāko, kas cilvēkam ir. Mākslas dēļ viņš ir gatavs mirt.

Daiļuma alka Akurāteru vairākkārt noveda Parīzē, kur viņš iepazinās ar mākslas pieminekļiem. Parīze rakstniekam šķiet brīnišķīga pilsēta, kur tūkstoši ļaužu pārtiek vienīgi no sajūsmas. Liekas, Akurāters tikai Parīzē var likt izaugt tādām skaistuma apustulim Tristanam Brasēram, kas, dzīvodams vienīgi savai mākslai, ir kļuvis svešs reālai dzīvei. Pavisam citādi ir latviešu mākslinieku apstākļi pēckara Rīgā, kā tos notēlo Akurāters stāstā Puķes ziemeļos. Reālā dzīve latviešu māksliniekiem ik dienas un ik stundas liek sevi sajukt un atcerēties, ka vienīgais dzīves valdnieks ir materiālisms. Latviešu mākslinieki par ērtām darbnīcām var tikai sapņot. Viņi strādā aukstās jumta istabīnās, cīnīdamies ar badu un trūkumu. Bagātās Rīgas latviešu pilsonības durvis ir slēgtas mākslai un daiļumam. Pilsonība ir nogrimusi materiālismā, kļuvusi garīgi trula, mākslai un māksliniekiem naidīga. Tā pielūdz tikai greznību. Māksla tai nav vajadzīga, jo mākslas darbi neder ne

barībai, ne apģērbam. Pilsoņu nākotnes ideāls ir nams katram, fabrika un populāritāte tautā. Viņu dzīves ideāls - flirts, mīļākās, labs dzīvoklis un bagāti draugi. Uz mākslas izstādi bagātie pilsoņi atnāk pēc labām pusdienām "sagreimošanas stundās". Mākslinieku gleznās viņi redz tikai pārspīlējumus. Viņi labprāt grib izlikties par mākslas mecenātiem, bet ja arī kādreiz iedomājas kādu gleznu nopirkt, tad mēģina no tās cenas vēl dažus rubļus "nokaulēt". Bez tam - viņi pērk tikai ar to noteikumu, ka mākslinieks gleznu izlabos un pārtaisīs pēc pircēja gaumes. Vistruļākie Akurāteram šķiet žurnalisti un kritiķi. Viņi prasa rakstniekiem stāstus, kas piemēroti pilsonības gaumei. Viņi nesaprot, ka īsts dzejnieks nespēj piemēroties, piemērošanās tam šķiet ļaunāka kā nāve. Mākslai pēc pilsoņu domām vajadzētu būt pilsonības slavas dziesmai un rafinētam laika kavēklim. Dzejnieks, kas negrib pakļauties šiem noteikumiem, nav nevienam vajadzīgs. Dzejnieka vārds kļūst par negoda vārdu, no kuŗa katrs cenšas tikt vaļā, kas grib ieņemt labu vietu pilsoniskajā Rīgā. Bads un sapņi ir latviešu mākslinieku dzīve un liktenis. Viņi aiziet bojā, mirst pašnāvībā, bet neatteicas no saviem sapņiem un ticības, ka skaistums reiz uzvarēs pasauli. Šai stāstā Akurāters stāsta par gara un materijas cīņu. Materija ir tumšs spēks, kas cenšas ietvert un ieslodzīt sevī cilvēka garu. Ja nebūtu pretspēka, materija uzvarētu

un cilvēki kļūtu līdzīgi dzīvniekiem. Šis pretspēks ir māksla. Makslinieka pienākums ir atbrīvot cilvēka dvēseli no materijas. Cilvēks ir netīrs un kropls savā dzīvē un tieksmēs, bet mirdzošs, spēcīgs un daiļš tas parādās mākslas darbos. Māksla rāda īstenību labāku, skaistāku un pilnīgāku nekā tā patiesībā ir. Mākslas tēli pamodina cilvēkos ilgas pēc labākas, skaistākas dzīves. Akurātera mākslinieki cīņā par cilvēka dvēseles atbrīvošanu saskata savas dzīves laimi. Spēku viņiem dod apziņa, ka laukos un mežos mīt tauta, kurā vēl ir dzīvs gars un kas vēl mīl dziesmas un daiļi.

Stāstā Noklīdušais krīvs centrā ir nacionālās mākslas problēma. Akurāters atzīst, ka māksla ir vienīgais spēks, kas cilvēkus vieno. Māksla ir sakraments, pie kura pieskaroties katrs sajūt svētumu. Tā ir kā šķīstījoša mese, kas liek aizmirst ikdienu, asiņainās cīņas un zemes nīcību. Māksla ir latviešu tautas iedzimtā reliģija. Daiļuma alkas ir lielais vienojošais spēks, kas aptver visu tautu. Daiļuma alkas ir latviešu tautas asinīs, bērni tās iezīž jau no mātes krūtīm. Visspilgtāk tās parādās Jāņu naktī: "Pietiek jau viena vienīga vārda - līgo! un sirdis, kā atmodinātas princeses alkst pēc ugunīm, dziesmām un laimes". (K.r. II 281.). Tautu nepulcina kopā ne dejas, ne saldaiss alus, bet lielais dailes un mistikas

spēks. - Abi modernie mākslinieki, Kalms un Alksnis, jūtas aizmaldījušies projām no tautas. Viņu māksla ir sveša tautas garam. Latviešu tautas dvēsele mīl teikas un mistiku, bet modernajam pilsētas cilvēkam nav vairs noslēpumu, nav nezināmā. Mākslā valda reālisms un naturālisms. Tā pauž idejas, kas aizņemtas no svešām tautām. Akurāters domā, ka katrai tautai jāizkopj sava īpatnēja reliģija un īpatnēja māksla. Kā grieķu māksla un filozofija ir izaugušas no viņu mītoloģijas, tāpat latviešu mākslai jāsakņojas tautas kultā un tradīcijās. Akurāteram liekas, ka latviešu daiļuma un mākslas pamats ir jāņunakts svētki. Bet tas nenozīmē, ka latviešiem jāatgriežas pie vecās mākslas un jādzejo par pērkona dēliem un saules meitām. Tautas tradīcijas ir tikai avots, no kā māksla smel sev spēku un saturu. Formai jābūt mūžīgi jaunai un bagātai. Par latviešu mākslu un māksliniekiem dzejnieks Alksnis saka: "Jā, un tāpat mūsu dzeja un gleznas un skaņas. Ar jauniem spēkiem viņām jāverd, bet ne svešām un saltām, no ārienes ienestām, - gan uguns pilnām, skaidrības spēka, dievu cīņu un meiteņu maiguma apdvestām. Priesteriem mums jātop, mums jāprot tā valoda, no kuņas tautas dvēsele kaist un klausās kā vasaras vēju šalkoņā". (K.r. II 284).

Dabas problēma.

Daba ir Akurātera visumīļa. Kā skaistuma meklētāju daba valdzina viņu ar savu mūžam neizzūdošo, mūžam jauno skaistumu. Akurāteram daba ir arī svētā, ja ne vissvētākā vieta. Dažreiz rakstnieks grib garīgi noskaidroties, atbrīvoties no sāpēm un būt dzidrš kā daba. Daudzi Akurātera stāstu varoņi, piedzīvojuši vilšanos vai grūtību nomākti, tiecas atpakaļ pie dabas. Dabā cilvēks atrod mieru. Daba saka tam vārdus, kas kā gaisma līst dvēselē. Daba ielej cilvēkā radošu spēku, dara to pilnīgu. Cilvēka dvēselē sakrājas visi dabas garīgi radošie spēki. Šos spēkus padziļināt un noskaidrot pie kultūras avotiem ir cilvēka dzīves pienākums. Kultūras cilvēks, ejot kopā ar dabu, tuvojas garīgai skaidrībai un pilnībai, tuvojas savam ideālam - pārcilvēkam. Asimilējis sevī dabu un kultūru, Akurāters jūt, ka viņš kļuvis bagātāks. Viņā pamostas radīšanas slāpes. Dabas problēma izpaužas vairākos Akurātera stāstos.

Smailis (stāstā Bēglis) atrod dabā mūžīgo brīvību, ko viņš velti meklējis cilvēku sabiedrībā. Bēgdams no saviem vajātājiem, viņš sajūt klusu laimi un mieru, būdams tuvu dabas un dzīvības valstij. Dabā nav ne ienaida, ne varmācības, tur viss zied, aug un dzīvo vislabākajā saskaņā.

Vienīgais likums, kas valda pār dzīvām un nedzīvām būtēm dabā, ir dzīvības likums. Pilnīgākās un skaistākās būtes Smailim liekas puķes. Pat čuskas viņam liekas labākas par cilvēkiem. Brīžiem viņam šķiet, ka arī viņš pats ir kļuvis par puķi vai stādu.

Smailis Zimza (stāstā Parādības), atbraucis tēva mājās, atrod dabā mieru. Tas ir būtības un ziedēšanas miers. Miers te ir stiprāks par visu un valda pār visu. Zemē ir apslēpta neiznīkstoša dzīvība. Smailim liekas, ka viņš atrodas tuvu dzīvības sākumam, šī apziņa pilda viņa sirdi ar laimi. Dabas spēku un dzīvību viņš redz arī apkārtējos cilvēkos. Viņu dzīve norit saskaņā ar dabas likumiem. Viņu augstākais likums ir dzīvības likums. Viņi ir brīvi un laimīgi kā lauku putni un bagāti kā valdnieki. Viņiem ir diezgan ar to, ka viņi dzīvo. Smailim liekas, ka dabā visas būtes ir līdzīgas. Cilvēki arī ir daļa no dabas. Kad pienāk rudens, Smailis jūt, ka lielais dzīvības spēks, kas valda dabā, ir ieplūdis arī viņā. Viņa atjaunotie spēki sāk kūsāt jaunai gara dzīvei. Viņš aizbrauc uz pilsētu nodoties savam darbam. Daba viņu ir izdziedinājusi un spēcīnājusi.

Trilogijā Notikumi lībiešos Akurāters rāda cilvēku laimīgo un saskanīgo dzīvi dabas tuvumā. Viņu lielākā laime, dzīves jēga un piepildījums ir jaunas dzīvības radīšanā. Kad kalpa sievai Austrīņai piedzimst bērns,

viņai liekas, ka viss ir sasniegts un piepildīts. Savā
dēļā skatīdamies, Mārtiņš jūtas bagātāks un laimīgāks
par visiem. Pats mazais cilvēks ir kā tikko izplaucis
pumpurs, līdzīgs tiem pumpuriem, kas tūkstošiem katru
dienu izplaukst pie zemes krūtīm. Viņš aug saulē, vējā
un lietū un pielīst dzīvības spēka pilns. Mīlestība un
jaunība ir viņa zelta svētdiena un darbs - viņa dzīves
sators. Dabā dzīvodams cilvēks arī novīst un nokrīt
mierīgi kā puķe, kad pienāk viņa dzīves rudens. Stāstot
par Lībiešu vectēva apbedīšanu, Akurāters saka: "Mierīgi
viņš dusēja zem bālām rudenā debesīm sirms, liels un
varens un likās pat nāvi uzvarējis bija". (K.r. II 258.).
Bet Akurātera notēlotie lauku ļaudis nav tikai dabas
cilvēki vien. Tie ir asimilējuši sevī kultūru un dabu.
Baudījuši pilsētā izglītību, viņi nāk atpakaļ pie dabas.
Viņi neklūst par kultūras vergiem, bet nes to sev līdz
Latvijas laukos. Saplūzdams ar dabu, tāds cilvēks tomēr
paliek tās apzinīgais valdnieks, dabas dvēsele. Daba
vainago savu dvēseli - cilvēku, paceļot to līdz dievībai.
Tā rodas Akurātera cilvēks - dievs, kas pēc viņa domām
ir dabas augstākais mērķis.

Darba problēma.

Mūsu rakstniecības problēmatikā darba tikums ieņem redzamu vietu. Problēmu kopa, kas saistās ar darba tikumu, pārnākusi rakstniecībā no tautas tradīcijām. Tautas tradīcijās dominē grūtību pārvarēšanas problēma. Grūtību pārvarēšana notiek balstoties uz tikumisko spēku un darbu. Darbs parasti saistīts ar ētisko skaidrību. Mūsu rakstniecībā darba tikums izpaužas divos galvenajos aspektos: kā latviska censonība (Atraitnes dēls) un kā pieķeršanās zemei (Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes). Brigaderes rakstos darbs ir augstākā ētiskā vērtība. Brigadere darba ētiku uzskata ne tikai par indivīda, bet par visas tautas un valsts dzīves saturu. Arī Rainim raksturīga augsta darba ētika.

Akurāters darbu nesaista ar ētisko skaidrību, bet ar aistētisko pārdzīvojumu. Darbs ir centrālā problēma stāstā Kalpa zēna vasara. Centrā te kalpa zēna Jāņa darba pārdzīvojums. Darba pārdzīvojums Jānim cieši saistās ar dabas skaistuma pārdzīvojumu. Tā ir Akurātera dzimtenes skaistā daba, kur ievas smaržo, griež grieze un skatam atveras liels, bezgalīgs plašums. Diena un nakts, pavasaris un vasara un veļu laiks slēpj sevī neaizmirstamu skaistumu. Jānis ir jauns un darbu neprot. Darbs rada sāpes viņa miesas

audos. Tomēr viņš mīl darbu. Jaunības neizsmelamais spēks, dzīvības mīlestība un skaistuma izjūta palīdz Jānim grūtības pārvarēt. Darbs viņā modina pat reliģiskas nojautas. Atceroties agros pavasara rītus, kad visi lauki seņēju un arāju pilni, Jānim liekas, ka viņš būtu kādu reliģisku kultu līdz svētījis. Jānis tāpat kā Atraitnes dēls ar darbu grib sasniegt labāku dzīvi. Viņa mērķis ir skaistums. Akurātera kalpa zēns ir lielākais skaistuma alcējs mūsu literatūrā. Jānis ir sapņotājs, bet viņš ir arī arājs - tuvs zemei, tādēļ viņš neiet bojā.

Pretim aistētiskajam sapņotājam Jānim Akurāters nostāda mēchanisko darba darītāju Mārtiņu. Mārtiņš ir mašīnas cilvēks, viņš darbu ne mīl, ne nīst. Mārtiņš Jānim šķiet "zemes vergs, cilvēks, kuņa rokas cīnās mūžam ar nikno panteri un rauj tam barību no nagiem priekš sevis". (K.r. V 107.). Tomēr arī Mārtiņš Akurāteram liekas liels un varens - zemes veidotājs, radītājs. Zemnieku darbā Akurāters saskata kaut ko pievilcīgu, saistošu. Zemnieki gan atrodas mūžīgā cīņā ar dabu, tomēr izjūt arī sava darba svētību. Daba bagātīgi atalgo zemnieku pūles, un zemnieki jūtas laimīgi dabas klēpī (Ceļā uz patiesību). Sējējs Akurāteram liekas kā radītājs cienīgs. Ar vienu rokas mājienu viņš nolemj augšanai un ziedēšanai simtām dzīvību. (Parādības). Zemnieks nepazīst jautājumus, kas moka un plosa cilvēka sirdi.

Darbs un steiga pārņem un iemidzina viņa domas. Darbs dod tam naktī dziļu bezsapņu miegu. Tas pielej cilvēka locekļus ar spēku, kas neizzūd līdz sirmam vecumam. Lībiešu vectēvu Akurāters raksturo vārdiem: "Laiki un gadi gulēja uz viņa kamiešiem kā dzirnu akmentiņi, bet viņš nesa tos ar paceltu galvu kā milzis un, likās, nemanīja, kad jauns dzīvības gads uzgūlās viņam kā balta nasta". (K.r. II 254.). Šos vārdus tikpat labi varētu attiecināt uz kuŗu katru latviešu zemnieku. un vitalitāte. Akurāters, skaistuma un dzīvības apskurtais dzīvē, dzīves -- -- nemeklē viņpasaulē, viņš ir šīspasaulē romantiķis. Vitalisks, kas tik spilgti izpaužas viņa darbos, dzīve arī mūsu dienās. Viņa zemnieka pats ar savu īpatnējo morāli ir raksturīgs mūsu lauku tips. Arī Akurātera rīcinātās nacionālpolitiskās problēmas nav svešas mūsu laikmetam. Nepieņemama mūsu dienās ir Akurātera krasā individuālisms, kas prasa absolūtu personīgo brīvību un nepieļauj pat visnecīgākos kompromisus ar apkārtnei.

Akurāters mūsu rakstniecībā iezīmē pāreju no etiskajām uz aistētiskajām problēmām. Jau sākot ar tautas tradīcijām, etiskās skaidrības ideāls ieņem redzamu vietu mūsu rakstniecības problēmatikā. Akurāters savos darbos centrā izvirza skaistuma ideālu. Viņš dzīves parādības vērtē, raugoties no aistētiskā viedokļa, ne no etiskā, un tādēļ daudziem liekas nemorāls.

Akurātera darbos izpaužas dziļa dzīvības mīlestība un vitālitate. Akurāters, skaistuma un dzīvības apskurbušais dzejnieks, dzīves mērķi nemeklē viņpasaulē, viņš ir šīspasaules romantiķis. Vitālisms, kas tik spilgti izpaužas viņa darbos, dzīvs arī mūsu dienās. Viņa zemnieks - pārs ar savu īpatnējo morāli ir raksturīgs mūsu laiku tips. Arī Akurātera risinātās nacionālpolītiskās problēmas nav svešas mūsu laikmetam. Nepieņemams mūsu dienās ir Akurātera krasais individuālisms, kas prasa absolūtu personīgo brīvību un nepielaiž pat visniecīgākos kompromisus ar apkārtni.

L i t e r ā t ū r a .

J. Akurāters. Kopoti raksti, I-XI sēj. 1923.- 1928.

" Sapņotāji, 1927.

" Ģīmetnes, 1930.

" Dzīves vērtos, 1933.

Raksti par Akurāteru:

K. Egle (sakārt.) - Atziņas, II d. 1924.

Z. Mauriņa - Saules meklētāji, 1938.

P. Rozītis - Kultūras slāpes, 1924.

T. Zeiferts - Latviešu rakstn. vēsture, III d., 1925.

Prof. Dr. L. Bērziņš - Latviešu literatūras vēsture,
V sēj., 1936.

Latvju grāmata, 1929.

Ritums, 1925.

Raksti un māksla, 1940.

Aleksandr Blok - Sobraņije sočiņeņii, tom 9 (statji), 1923.